CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri Funding: MoE-IKS

श्री पं. मुकुन्द नाथ शास्त्रीबाट निर्वाचन कमिसन सिंहदर्बार नेपाल

ॐ

वाचं धेनुमुपास्महे

नेपालस्य

[इतिहासप्रधानं विविधविषयविभूषितं मासिकं पत्रम्]

संस्कृत-सन्देशः

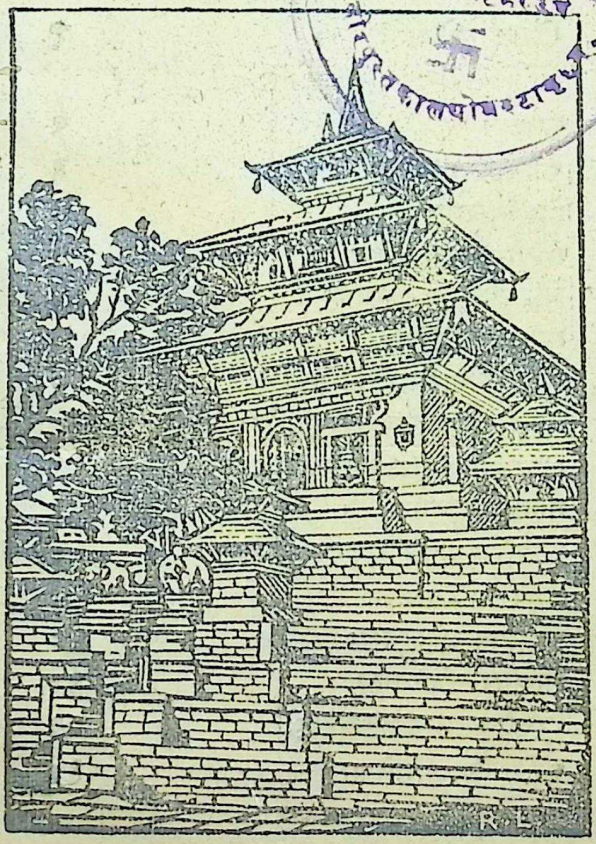

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

सम्पादकौ—

योगी नरहरिनाथः पं० बुद्धिसागरपराजुली च

मूल्यम् ४।. ४) षाण्मासिकम् २।५०, २॥) मासिकम् । ५०,॥)

षि. संवत् २०१० पौषशुक्लैकादश्याम्

शकसं. १८७५ ने. सं. १०७४

लेखसूची

गोरण्डाल्यो मल्लिम्लुचः	१
श्री पृथ्वीनारायण साहदेवस्य रक्तमुद्राङ्कितं शासनपत्रम्	२
साहसमयाभिलेखः	३
प्रशस्तिरत्नम्	४
मानदेवसमयाभिलेखः	५
लिच्छविसमयाभिलेखः	६
मल्लसमयाभिलेखः	७
श्री पृथ्वीनारायणोपदेशः	८
श्री गीर्वाणयुद्धस्य रक्तमुद्राङ्कितं पत्रम्	९
काश्यपगोत्र [घिमिरै] कानां वंशावली	१०
मानदेवसमयाभिलेखः	११
अमरसिंहथापाप्रसिद्धपत्रानुवादः	१२
अंशुवर्मणोऽभिलेखः	१३
चन्द्रशेखरपत्रानुवादः	१४
इतिहास-संशोधनम्	१५
त्रिपुरेश्वरस्तम्भलेखानुवादः	१६
वसन्तदेवस्याभिलेखः	१७

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

ॐ

गोरण्डाख्यो मल्लिम्लुचः

याचकोऽहं तृणीभूतः कण्टक्या गन्तुमक्षमः ॥
समीपं भवदीयानां दूरादेव समर्प्यते ॥ १ ॥
वर्ण्यन्ते नात्र कामिन्यः कामिनो वा तदादराः ॥
किन्तु कामहराः कामजनकस्यांघ्रिपल्लवाः ॥ २ ॥

स्वस्तिश्रीगणपतये नमः ॥ श्रीसरस्वत्यै नमः ॥

यं विना सत्प्रतीतिर्न यस्मिन्सर्गे मृषेच्छया ॥
सदसद्धेतुरात्मा यो जगतो नौमि तं हरिम् ॥ १ ॥
स्रष्टाविता च संहर्ता मूर्तिभेदैर्गुणात्मकैः ॥
नानावतारैर्यो धर्मं जागर्ति प्रणतार्तिहा ॥ २ ॥
तस्येच्छया द्विजः कश्चिद्गौतमर्षिकुलोद्भवः ॥
क्षेत्रे पाशुपते रम्ये वसन्नेवं व्यचिन्तयत् ॥ ३ ॥
वर्णाश्रमैरनुष्ठेयो वेदवाक्यनियोगतः ॥
धर्मो यः कालवशतः स्वयं क्षशतरः स्थितः ॥ ४ ॥
तस्याप्यभावमन्विच्छन्समुद्रद्वीपगोचरः ॥
शनैः शनैरुपगतो गोरण्डाख्यो मल्लिम्लुचः ॥ ५॥
गोभूदेवसुराणां यो निन्दको हिंसकः खलः ॥
छिद्रान्वेषी बाहुजानामग्रजानामभयप्रदः ॥ ६ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

ऊरुजानामहितकृत्पदजानामवृत्तिदः ॥
विशेषतोवनीशानामनीत्या राजशासिनाम् ॥ ७ ॥
अन्योन्यं भेदको बुध्या सामादिभिरनेकधा ॥
भिन्नचित्तेषु सत्स्वेकैर्मिलित्वेतरभूभुजः ॥ ८ ॥
हत्वा तानपि पश्चात्स बलहीनान्वशंगतान् ॥
कुर्वन्ववर्द्धास्यां भूमावुपेक्षित इवामयः ॥ ९ ॥
शस्त्रास्त्रकुशलो मन्त्रकोशदुर्गबलान्वितः ॥
रराजाप्यशिवो राज्ञां यः सम्राडिव मानदः ॥१०॥
अराजकमहीं कृत्वा चक्रवर्त्तित्वमिच्छति ॥
चतुर्वर्णाश्रमाणां नो विघ्नराजावहेलनात् ॥ ११ ॥
किं विघ्न आविर्भूतोऽयं विघ्नराजविसर्जितः ॥
किं वा कालवशादेव कदा चायं विनश्यति ॥ १२ ॥
न च कल्क्यवतारार्थं विष्णोः कालोऽयमागतः ॥
तद्विहास्तीदृशो राजा क्षात्रधर्मरतः सदा ॥ १३ ॥
क इदानीं विजयते निजधर्मविधानवित् ॥
विघ्ननिघ्नं सुसम्पूज्य संस्मृत्य हरिमीश्वरम् ॥ १४ ॥
दुर्गां सम्पूज्य विविधैर्बलिधूपान्नितर्पणैः ॥
पुरश्चर्यां विधायैव श्रद्धाभक्तिपुरःसरम् ॥ १५ ॥
प्रार्थयित्वा गुरूनादौ ब्राह्मणान्विधिकोविदान् ॥
राजनीतिं पुरस्कृत्य सज्जीकृत्य महद्बलम् ॥ १६ ॥
संहरेत्सङ्गरेऽरीन् यः सएतादृक् पुरोदितः ॥
बुद्धिशस्त्रः प्रकृत्यङ्गो घनसंवृत्तिकञ्चुकः ॥ १७ ॥
चारेक्षणो दूतमुखः पूरुषः कोपि पार्थिवः ॥
सञ्चित्यैवं पुनः सर्वान्सम्बोधयति भूमिपान् ॥१८॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

भोभो शृणुत राजानो विज्ञप्तिं नो हिताय च ॥
एष गोरण्डको नाम वर्णाश्रमनिवासिनाम् ॥ १९ ॥
सर्वेषामशिवायेतो यत्नं कुरुत मा चिरम् ॥
मिलित्वा युगपत्सर्वे संहतिः कार्यसाधिनी । २० ॥
वयं भ्रातर एवेति धिया धर्मसुतोक्तितः ॥
अन्यैः सह विरोधे तु वयं पञ्चोत्तरं शतम् ॥ २१ ॥
परस्परविरोधे तु यूयं यूयं वयं वयम् ॥
तत्कार्यगौरवाद्येषां येषु वैरं निजेषु यत् ॥ २२ ॥
विहायैकीभूय नृपा युगपद्धन्यतामयम् ॥
परस्परविरोधेन भवतां भूभुजामिह ॥ २३ ॥
लब्धान्तरः पोतवणिग्गोरण्डो वृद्धिमाययौ ॥
यदा दूतमुखैर्मन्त्रं निवेद्य च परस्परम् ॥ २४ ॥
संहतैश्चारनयनैर्भाव्यं भूपतिभिस्तथा ॥
बुद्धिशस्त्रैः प्रकृत्यङ्गैर्घनसंवृत्तिकञ्चुकैः ॥ २५ ॥
तदा वर्णाश्रमरिपुर्गोरण्डो न भविष्यति ॥
यत्ता भवन्तु युद्धाय भवन्तः कृतमङ्गलाः ॥ २६ ॥
चातुर्वर्ण्यजनस्थाने घोषयन्त इमा गिरः ॥
न भेतव्यं न भेतव्यं नरैर्नारीभिरर्भकैः ॥ २७ ॥
वृद्धैर्युवभिरेवं वो वयं हि परिपालकाः ॥
सागरद्वीपवासी यः पोतविड्वसुलुम्पकः ॥ २८ ॥
स एवायं निहन्तव्यो मार्गयित्वा पुनः पुनः ॥
तत्रैवमादौ कर्तव्यं मन्त्रोपन्यासकर्मणि ॥ २९ ॥
ये च तस्य वशीभूता राजानो बद्धपौरुषाः ॥
सुगोप्य कृतसम्भाराः प्रेक्षका इव संस्थिताः । ३० ।

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

निगृह्यन्तु स्वबलं प्राप्तावसरयोधिनः ॥
ये च गोरण्डशस्त्रास्त्रवृष्टिपातादभीरवः । ३१ ।
तानाह्वयन्तु युद्धाय देवा इव दितेः सुतान् ॥
यौगपद्यविधानज्ञैरप्रमाद्यद्भिराहवे । ३२ ।
भवितव्यं भवद्भिश्चेदौद्धवी वागनुश्रुता ॥
आरभन्ते ऽल्पमेवाज्ञाः कामं व्यग्रा भवन्ति च । ३३ ।
महारम्भाः कृतधियस्तिष्ठन्ति च निराकुलाः ॥
उपायमास्थितस्यापि नश्यन्त्यर्थाः प्रमाद्यतः । ३४ ।
हन्ति नोपशयस्थोपि शयालुर्मृगयुर्मृगान् ॥
नालम्बते दैष्टिकतां न निषीदति पौरुषे । ३५ ।
शब्दार्थौ सत्कविरिव द्वयं विद्वानपेक्षते ॥
कृतापचारो न परैरनाविष्कृतविक्रियः । ३६ ।
असाध्यः कुरुते कोपं प्राप्ते काले गदो यथा ॥
अन्यैरलं भागवती भारती या किरीटिनि । ३७ ।
तामनुस्मृत्य बहुशः संग्रामं कर्तुमर्हथ ॥
स्वधर्ममपि चावेक्ष्य न विकम्पितुमर्हसि । ३८ ।
धर्म्याद्धि युद्धाच्छ्रेयोन्यत्क्षत्रियस्य न विद्यते ॥
श्रेयान्स्वधर्मो विगुणः परधर्मात्स्वनुष्ठितात् । ३९ ।
स्वधर्मे निधनं श्रेयः परधर्मो भयावहः ॥
हतो वा प्राप्स्यसि स्वर्गं जित्वा वा भोक्ष्यसे महीम् । ४० ।
तस्मादुत्तिष्ठ कौन्तेय युद्धाय कृतनिश्चयः ॥
विमृश्यैवं महीपालाः पाश्चात्या दाक्षिणात्यकाः । ४१ ।
आर्यावर्त्तक्षितीशा ये प्रोत्तिष्ठन्त्वाहवाय ते ॥
अन्यथा केवलीभूताश्छिद्रान्वेषणकारिणा ॥ ४२ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

हन्यमानाः क्रमाद्यूयं न मदिष्यन्ति (थ) वैरिणा ॥
धराजानिष्विषं वाणी वाणीनिधिसुसंधिता ।४३।
समुल्लसतु देवेषु गौरवीव गरीयसी ॥
न मया निजपाण्डित्यवहुतासंस्कृतोक्तिषु ।४४।
दर्शिता किन्तु मर्यादा भवतामीशमानिनाम् ॥
शुभाशीर्वचनैरैभिश्चातुर्वर्ण्यजनैरितैः । ४५ ।
समेधन्तां भवन्तोऽयं विनाशमभिगच्छतु ॥
प्रोद्यन्तु राजमार्तण्डाः सहस्रकिरणायुधाः । ४६ ।
दिग्विदिग्भ्यो यथास्यांते यौगपद्यविधानतः ॥
प्रोद्यद्राजन्यमार्तण्डकरसाहस्रमर्दितः । ४७ ।
गोरण्डध्वान्तनिकरो विलयं यातु मा चिरम् ॥
शाके विक्रमके [१]सप्तसप्ताष्टैकसमे सति । ४८ ।
मार्गशीर्षे सुचित्येमां विचार्याकरवं धिया ॥
सदानन्दादिसंदोहदुग्धदोहा पयस्विनी ॥ ४९ ॥
सद्वत्सवत्सला कामदुघा विजयतेतराम् ॥

१-१८७७

श्रीदुर्गा सहाय १

स्वस्ति श्रीगिरिराजचक्रचूडामणिनरनारायणेत्यादिविविध-विरुदावलिविराजमानमानोन्नतश्रीमन्महाराजाधिराज श्री श्री श्री मत्पृथ्वीनारायणसाहदेवानां संदासमरविजयिनाम् ॥ ॥ ॥ स्वस्ति श्रीसर्वोपमायोग्येत्यादि श्री कीर्त्तिराजानंद उपाध्यायके प्रणाम

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

पूर्वकपत्रमिदं इहां कुशल तांहां कुशल चाहिय. आगे इहांको समाचार भलोछ. उप्रान्त. तिमि भन्या वडामनुष्य हौ. तिम्रो र हाम्रो पलासि गर्नाको इच्छा छदैं थियो. हाम्रा कांजिका. स्नेहले वहुतै वन्यो. अष. तिम्रा वडावावार काकासित पेट मिलाइ काठमाडौं का तपतको काज पुऱ्याव. तिम्रो. साँघु. चाँगु. पाटन. काठमाडौं. पर्वतको. वाँधा. वृत्ता. धर्वेत जजमान्--ताको पूजासमेत् माफगरि वक्स्यौं किमधिकं आश्विन वदि ९ रोज ४ मुकाम किर्त्तिपुर शुभम्।

अनुवादः

श्रीदुर्गा सहायः १

स्वस्ति कीर्तिपुरतः। स्वस्तिश्रीगिरिराजचक्रचूडामणिनरनारायणेत्यादिविविधविरुदावलिविराजमानमानोन्नतश्रीमन्महाराजाधिराजश्रीश्रीश्रीमत्पृथ्वीनारायणसाहदेवानां सदा समरविजयिनाम्॥ ॥ ॥

स्वस्तिश्रीसर्वोपमायोग्येत्यादिश्रीकीर्त्तिराजानन्दोपाध्याये प्रणामपूर्वकपत्रमिदम्। अत्र कुशलं वर्तते तत्र कुशलमपेक्षते। अग्रेऽत्रत्यः समाचारो भद्रऽस्ति। अथ यूयं हि महान्तो मनुष्याः स्थः। युष्माकमस्माकञ्च हृदयं मार्जयित्वा स्पष्टसम्बन्धविधानेच्छाऽऽसीदेव। अस्माकं मन्त्रिणां स्नेहेन बहु शोभनं जातम्। अतः परं युष्मज्ज्येष्ठपितृव्यकनिष्ठपितृव्याभ्यां साधं हृदयं मेलयित्वा काष्ठमण्डपसिंहासनाधिकारकार्यं पारयितव्यम्। युष्माकं शंखपुरस्य (साँखु) दोलाचलस्य (चाँगु) मानगृहस्य (पाटन) काष्ठम-

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

ण्डपस्य (काठमाडौं) पर्वतस्य (फटिकशिला) च बन्धकवृत्ति-गृहक्षेत्रयाजकतादेवतापूजासमेतं सर्वं यथापूर्वमस्माभिः स्थापितम्। किमधिकं (भण्यते) आश्विनबहलदिवा नवम्यां बुधवासरे शुभम्।

(गोरक्षाधिराजश्री ५ पृथ्वीनारायणसाहदेवस्येदं स्थितिशासनं रक्तमुद्राङ्कितं मानगृहाधिराजजयसिद्धिनरसिंहमल्लदेवस्य पुरोहितमहामहोपाध्यायविश्वनाथोपाध्यायात्प्रायो द्वादशपुरुषानन्तरवर्तिपण्डितशक्तिनन्दनोपाध्यायस्य (माइलावाजे) ललितपट्टन पटकोप्रतोलीनिवासिनः सौजन्यादनङ्गनाथप्रौढालयस्य परिचयालब्धम्। इतिहासाङ्गतया प्रकाशितम्। अत्र संवदङ्कितं नास्ति। पृथ्वीनारायणस्य कवचे प्रायः संवत्सराङ्कनशैली दृश्यते। गोरक्षमहावीरशिवरामसिंहश्रीपालिवस्न्यातवंशधरमानमन्दिराधिवासिकृष्णबाहादुरघस्न्यातपार्श्वस्थितेपश्चिमडोटिजोरायेलदुर्गे शाके १९१४ फाल्गुने शुक्ले प्रतिपदि रवौ लिखिते सैनिकानां व्यायामशिक्षापुस्तके कृत्तिपुटिते कीर्त्तिपुरविजयविषये खल्वित्थमुल्लिखितमास्ते–साके१६८७ मासे १२ दीन ३ रोज ४ रात्री घटी १२ मा आधा कृतीपुरमा पसे प्रवेस बाकी रातृ गतघटी ३ मा सबै हात भयो। इत्यादिना द्वितीये तृतीये बाहनि लिखितं प्रतिभाति। परमतः पुराविदो विदाङ्कुर्वन्तु।

योगी नरहरिनाथः

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

साहसमयाभिलेखः

[वि. सं. १८९६]

ज्ञानेश्वरसमीपवर्तिनि गोचरे वर्तमाने लघुनि मन्दिरेऽयमभिलेखो वर्तते। नेपाले भीमसेनाय कुप्यति पाँडेकुले प्रभुतामाश्रयति समुत्पन्नां स्थितिमभिलेखोऽयं दर्शयति। अस्य सम्पादनकर्मणि सहायकं नेपालोपनामानं ज्ञानमणिशर्माणमभिनन्दामः।

१. श्रीगणेशायनमः॥ ततः कृतयुगे प्राप्ते धर्मशीला म
२. हाशयाः।
संवभूवुश्च राजानो (नः) सत्यव्रततपस्विनः॥ १॥ प्रथ
३. मस्थितिकर्तारः स्वायम्भुवमनुः पुरा। ततः पराक्रमी राजा प्रि
४. यव्रत (तो) महायशः (शाः) ॥ २॥ पृथु राजा महाबाहुर्न-
र्सिंहसमोयु
५. धि। ततस्त्रेतायुगे प्राप्ते महावीर्यमदोत्कटाः॥ ३॥ कार्त्त
६. वीर्यो महाबाहुर्मुचुकुन्दो रणोत्कटः। ततो दशरथो रा
७. जा संबभूवुर्यशस्कराः॥ ४॥ ततस्तु द्वापरान्ते च धर्मरा
८. जो युधिष्ठिरः। भूरिश्रवाश्च द्रुपदो महावीर्या महाबलाः।
९. ॥ ५॥ ततः कलियुगे प्राप्ते जनिरासीत्परीक्षितः। ततः प
१०. राक्रमी राजा जनमेजयसंज्ञकः। ६। ततो महावीर्य
११. महोग्रनुर्द्धरो महाबलो विक्रमराजसिंहः। महानु
१२. भावो नृहरिश्च पृथ्वीनारायणोभूद्भुवि राजसिंहः। ७।
१३. पाञ्चालदेशाधिपतिर्महायशा महानुभावो
१४. रणजीतसिंहः। एते महावीर्यमहानुभावा म

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

१५. ह्याविधाना नरसिंहतुल्याः ।८। खालीयरा
१६. वन्तिकदेशराजः कामी मदार्थी जनकाभि
१७. धानः। विलासकर्ता शरणागतानां पराक्र
१८. मे वानरतुल्यसारः ॥९॥ शाके १७६१ सम्व
१९. त् १८९६ आश्विनशुक्ल १० गुरुवासरे शुभम्।

अनुवादः

श्रीगणेशलाई नमस्कार छ। अनि सत्ययुग लागेमा धर्म कर्म गर्ने, ठूलो चित्त भएका, सत्यमा व्रतमा तपस्यामा लागेका पहिलो स्थिति धाँध्ने, राजाहरू हुनुभयो ॥ पहिले स्वायम्भुव मनु हुनुभयो। त्यहाँ पछि पराक्रमी, ठूलो कीर्ति भएका राजा प्रियव्रत हुनुभयो ॥१—२॥

ठूला हात भएका, लडाइँमा नृसिंह जस्ता भएका, राजा पृथु हुनुभयो। अनि त्रेतायुग लागे पछि ठूलो पराक्रमले फुर्तिला भएका; राजाहरू हुनुभयो ॥३।

ठूला हात भएका कार्तवीर्य, लडाइँमा फुर्तिला मुचुकुन्द, अनि दशरथ [यी] कीर्ति भएका राजाहरू हुनुभयो ॥४॥

त्यहाँ पछि द्वापर युगको अन्त्यमा, धर्मराज युधिष्ठिर, भूरिश्रवा, द्रुपद पनि ठूलो पराक्रम भएका, ठूलो बल भएका राजाहरू हुनुभयो ॥५॥

अनि कलियुग लागे पछि राजा परीक्षित्को जन्म भयो। त्यहाँ पछि जनमेजय नाउँ भएका पराक्रमी राजा हुनुभयो ॥६॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

त्यहाँ पछि ठूलो पराक्रम भएका, ठूलो धनु भिर्ने, ठूलो बल भएका विक्रमादित्य राजा हुनुभयो। प्रभाव भएका, मानिसमा श्रेष्ठ, पृथ्वीनारायण पृथ्वीतलमा श्रेष्ठ राजा हुनुभयो ॥७॥

पञ्जाब देशका राजा, ठूलो कीर्ति भएका, ठूलो प्रभाव भएका, रणजीतसिंह हुनुहुन्छ। यी राजाहरू ठूलो पराक्रम, ठूलो प्रभाव ठूलो कामकारबाइ भएका, नृसिंह जस्ता हुनुहुन्छ ॥ ८ ॥

जनक नाउँ भएका, ग्वालीयर अवन्ति देशका राजा ता, गुण्डा, मद खोज्ने, शरणे पर्न आएकाहरूको विनाश गरिदिने, पराक्रममा चाहिं बानरको जत्तिकै बल भएका रहेछन् ॥ ९ ॥

इति शक संवत् १७६१ वि. सं. १८९६ आश्विन शु. दि. १० रोज ५ शुभम्।

नेपाल-चाहीक-ग्वालीयरराजेष्वांग्लप्रभावं रोद्धुं समुद्यतेषु ग्वालीयरराजो जनकोजीशिन्देरांग्लाय रहस्यं सूचयामास। ततो नेपालांग्लयोर्वैरं दृष्टिगोचरं बभूव। ग्वालीयरराजाय कुप्यन् महाराजाधिराजो राजेन्द्रविक्रम इममभिलेखं स्थापयामास।

अत्र पाञ्चालशब्देन पञ्जाबदेशः सूचितः। परं नैतत्साधु। पाञ्चाल [पञ्चाल] पदवाच्यस्तूत्तरप्रदेशस्थो रुहेलखण्डः।

बाबुराम आचार्यः

नेपराजः पन्तः

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

ॐ

प्रशस्तिरत्नम्

(श्री ५ पृथ्वीनारायणसाहसमसमयसमस्तप्रशस्तप्रशस्तिसङ्ग्रहः)

गोरक्षदेशाधिराजश्री ५ पृथ्वीपतिसाहसन्तानश्रीमच्चौतरियापदभूषितजीवसाहाज्ञया गोरक्षदेशाभिजनेन करुणाकरोपाध्यायतनुजनुषा रामभद्रोपाध्यायेन कविना कविनायकेनायं ग्रन्थो ग्रथितः। अत्रहि ३४ चतुस्त्रिंशत् पत्राणि ५ पञ्चाङ्गुलव्यायतानि। अङ्गुलद्वयाधिकविंतस्तिमितायतानि। स्थूलं नेपालकर्गलंबलीयः। एकत्र पृष्ठे ६ षट् पङ्क्तयः। देवनागरी सुन्दरी लिपिः। प्रतिपङ्क्ति प्रायः ५२ द्वोपञ्चशत् किल वर्णाः। १७४ चतुस्सप्ततियुतशतवर्षपूर्वं लिखितः खल्वयं ग्रन्थ। रचनाकालोऽपि नेदीयानस्य स्यात्। श्री ५ पृथ्वीनारायणस्वर्गारोहणात् पञ्चवर्षानन्तरमयं प्रशस्तिरत्नग्रन्थः प्रतिलिपावत्र निवद्धः। पुरोहितरमानाथाऽर्यालकुलजन्मत्रैलोक्यराजसकाशादुगु. पु. पं. पद्मनाभकेशरिशर्माऽर्यालेनर्विकल्पेनाजन्मसुरभारतीमात्रजल्पकृतदृढसंकल्पेन कल्पेन कलिकठिनव्रतपालनविधौ महता श्रमेण समासाद्याद्य नो नयनगोचरीकृतमिदं रत्नम्। इदमादौ विद्यते

श्रीगणाधिपतये नमः॥

गुरुलोकनिवासाय श्रीगुरून् गुर्वनुग्रहात्॥
चिन्तये गुरुभक्त्याहं जिहीर्षुर्विपदो गुरूः॥ १॥

कात्यायनीश्रुतिदरीजननो गजेन्द्र-
लीलानुकाररुचिरो रुचिरार्ककांतिः॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

कर्मादिमध्यलयविघ्नहरस्वभावो
लम्बोदरो दग्दरीद्रणां विधत्तां ।। २ ॥

श्रीनाथनाभिजलभूभवनो भवस्य संभूतिकर्मकुशलः कुशलं विधत्तां।
ध्यानावलम्बिहृदयस्मृतशुद्धतत्वो, वेदार्थभावचतुरश्चतुराननो नः।३॥

बालो बालैः सहजरसिकः सोर्द्धमार्धिं विधुन्वन्
गोपालानां हृदयहरणः प्रौढगोपीजनानां ॥
नन्दादीनां भवभयहरो रुक्मिणीप्राणनाथो
भक्तानाथाभिलषितददो जन्महारो मम स्तात् ।'४।

देवो देवापदपहरणः कारणं भुक्तिमुक्त्यो-
र्दक्षादाक्ष्यप्रमथनकरः शंकरो (रः) शंकरो नः॥
धर्माभावे प्रभवति भवे भूतसंहारकारी
गंगाधारी भवतु कृतिनामर्द्धनारीशरीरः ॥ ५ ॥

यशोदा यशोदानकर्त्री मृडानी निजांघ्रिश्रितानां समस्ताघहर्त्री ॥
सुरद्वेषकंसांतकप्रीतिकर्त्री सवित्री शिवं नः पवित्री करोतु ॥ ६ ॥

जगत्कर्मलोपप्रलोपैकहेतुर्जगद्धर्मबल्लीवितानैककेतुः
जगद्व्याधिवृंदप्रणाशैकहेतुर्जगद्वृंदरक्षां विवस्वान् करोतु ।७॥

स्वस्तिश्रीमन्निजभुजदण्डपराक्रमातिशयवशीकृतसकलपृथ्वी-
पतिशिरोमण्डलविराजमानकिरीटमणिनिघृष्टचरणपाथोजनियु-
गलः श्रीगुरुदेवताप्रसाददूरीकृतसकलकलिमलः श्रीमन्महाराजा-
धिराजः श्रीपृथ्वीपतिवर्मा पृथ्वीपतीनां समस्तपृथ्वीमण्डल-
पवित्रतरभारतवर्षि(र्षी)यार्यावर्त्तसारभूते सकलसिद्धनिवासप-
वित्रीकृते गोरक्षपर्वते प्रादुर्बभूव ॥ १ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

तस्य किल श्रीपृथ्वीपतिवर्मणः सकलगुणलतालंकरणः सत्कृतसुकृतिजनचरणो रणमेदिनीमध्यगतरिपुगणशिरोहरणगणनीयासाधारणगुणः शौर्यवीर्यादिसंतोषितनिजभूपतिचरणः श्रीचन्द्ररूपसाहवर्मा समुज्ज्वलकर्मा पुत्रश्रेष्ठो गुणज्येष्ठो बभूव ।२।

तस्य खलु श्रीचन्द्ररूपसाहवर्मणः सत्कीर्तिधवलिमाधरीकृतताराधीश्वरकरनिकरो निखिलधर्मधुरंधरो विश्वंभरचरणसेवनतत्परो निजाश्रितनिखिलजनकल्याणकरो गुणिजनदीनजनमनोरथपूर्त्तिकरः स्वकीयविश्वंभरापतिविश्वंभरासमेधमंत्रणपरः सुधाकरमधुरतरभारतीभरः सामदानादिप्रयोगकुशलतरः प्रतिपक्षभयंकरसंगरः स्वकुलकमलप्रकाशकसहस्रकरः स्वपरमंत्री (न्त्रि) णणोद्गीयमानगुणपरपरस्तनयवरः श्रीविष्णुसाहवर्मा श्रीगुरुदेवताशीर्वादानवरतवर्त्तमानशर्माऽसाधारणधर्मापराभेद्यमंत्रवर्मा सर्वमनोहरकर्मा प्रादुरभवत्तराम् । ३॥

तस्य श्रीस्वेष्टदेवतापदपद्मार्चननिर्मलशरीरस्य विष्णुसाहवर्मणः पितृगुणालंकृतः सकलवीरबलसत्कृतो मातापितृकुलकुमुदोदराकरसुधाकर ऋतवचनवदनशाली समनुकूलकालीचरणः सज्जनजनसंस्तूयमानगुणालिर्दानवारिसौगंध्याहूतगुणिजनष (नाप)द्धरणालिः शिततरकरवालधाराध्वस्तवैरिगणाली रूपलावण्यविभूतिवशंवदीकृतसुंदरीजनालिरनुकंपारक्षितभीतजनालिर्जीवसाहवर्मा कृतसत्कर्मा गुरुदेवब्राह्मणानुग्रहानवच्छिन्नशर्मा सांप्रतं वरिवर्ति ॥ ४ ॥

तस्य श्रीजीवसाहवर्मणः सौशील्यामृतधारालंकृतया आज्ञया श्रीगुरुपित्रादीनां परोक्षगतानां प्रत्यक्षमिवाभिप्रेतं कथयिष्यामः

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

पत्र्या लेखनपरिपाटीकर्म प्रशस्तं प्रशस्तिरत्नरूपं काव्यं कविजनमनोहरं निजशक्तिसारेण कश्चन कविः कविरत्नं प्रकाशयति । ५ ।

तत्र प्रथमं पत्रलेखने विशेषणानंतरं प्रशस्त्यभिधानतः पूर्वं श्रीशब्दं लिखन्ति शिष्टाः स च श्रीशब्दः कुत्र कतिसंख्यो दातव्य इति निर्णयः सांप्रदायिकश्लोकेन उच्यते ॥

षड्गुरोः स्वामिनः पञ्च द्वे भृत्ये द्विगुणा रिपौ ।
श्रीशब्दानां त्रयं मित्रे ह्येकैकं पुत्रभार्ययोः ॥

अस्यार्थः ॥ गुरौ षट् श्रीशब्दाः स्वामिनि राजनि पंच भृत्ये नियोज्ये द्वे श्रियौ रिपौ द्विगुणाः पूर्वोपात्तद्विसंख्याकाश्रीः पुनर्द्विगुणा चतुःसंख्याका इत्यर्थः । मित्रे श्रीत्रयं । पुत्रे भार्यायां च एकसंख्याका श्रीः ॥ ॥ (इत्यादि) (अन्ते तु)

स्वभावोक्तिप्रशस्ताभिः प्रशस्तं च प्रशस्तिभिः ।
प्रशस्तिरत्नं केशानां कवीनां प्रीतयेस्त्वदः ॥ १ ॥
शके धरणिखोगभूपरिमिते १७०१ शुचौ मासि भे
समीरणसुरे सिते हरितिथि न्य (भ्य) धाराचिते ॥
गिरीशचरणांबुभृश्रयणसार्थकालोपि पः (यः)
प्रशस्तिपरिकल्पनां सुकृतिरामभद्रः कृती ॥ २ ॥

इति श्रीमद्द्विजकुलतिलककरुणाकरोध्यायसुतकविरामभद्रकृतं कविप्रीतिदं प्रशस्तिरत्नाख्यं काव्यं समाप्तिमगमत् । शुभम् ।

योगी नरहरिनाथः

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

मानदेवसमयाभिलेखः

[वि. सं. ५४८]

पशुपतिनाथस्य मन्दिरमुत्तरेण वृहदेकं त्रिशूलं वर्तते। तत्त्रिशूलपीठस्य पूर्वभागे गुप्तलिप्यामयमभिलेखः समुत्कीर्णो वर्तते। स पीठभागः षडङ्गुलपिण्डो द्वाचत्वारिंशदङ्गुलदैर्घ्यश्चास्ति। अयमभिलेखः पं भगवानलालेन पूर्वं प्राकाशि। संशोधनपूर्वं तस्यायं पुनः प्रकाशः।

अभिलेखः

१ संवत् ४१३ श्रीमानदेवनृपतेश्चरणप्रसादाद् भक्त्या विशुद्ध-
मतिना जयवर्म्मनाम्ना लिङ्गञ्जयेश्वरमिति प्रथितं नृलोके
२ संस्थापितं सनृपतेर्ज्जगतो हिताय १ भगवतोस्य लिङ्गस्य
कारणपूजा(र्थं) ..... तायत्व .... यनार्थन्दत्तमक्षयनीवी

अत्रोल्लिखितं जयवर्म्मणा संस्थापितं जयेश्वरलिङ्गं साम्प्रतं न दृग्गोचरीभवति। परं तत्पीठे वृहदेकं त्रिशूलमेव दृश्यते। तच्च त्रिशूलं शङ्करदेवनृपतिना स्थापितमिति वंशावल्यां वर्णनमुपलभ्यते। अयं नृपतिर्मानदेवस्य प्रपितामहः शङ्करदेवस्तु निश्चप्रचमेव न। ततोऽर्वाचीनः कश्चिदन्य एव स्यात्। अस्याभिलेखस्य द्वितीयपङ्क्त्यां कानिचिदक्षराणि घृष्टानि सन्ति। तृतीयपङ्क्त्याम्प्यक्षराणीव प्रतिभान्ति। परमस्पष्टतया न किञ्चिदपि परिचीयते। अत्रत्यसंवत्सरः शकसंवत्सरः।

नेपालीभाषायामनुवादः

संवत् ४१३। राजा श्रीमानदेवको पाउको निगाहबाट

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

जयधर्मलि भक्तिले शुद्ध चित्त भई राजा लगायत [सारा] दुनियाँको हितका लागि जयेश्वर भनी पृथ्वीमा प्रख्यात भएको लिङ्गको स्थापना गरे। यी भगवान् लिङ्गको कारण (निमित्त) पूजाका लागि ..... कोइला काँटा गरी ..... [गुठी राखे।]

धनवज्रवज्राचार्यः

ज्ञानमणिनेपालः

लिच्छविसमयाभिलेखः

अभ्रंलिहस्तम्भरूपविमान [धरहरा] मूलाद्वाग्वतीं प्रति गामिनि मार्गे ऽश्वत्थतरोर्मूल एका प्रणाली वर्तते। तस्याः प्रणाल्या अन्तर्दक्षिणपक्ष आर्यावलोकितेश्वरपीठे गुप्तलिप्याम भिलेखोऽयं विद्यते। सा पीठशिला सप्ताङ्गुलपिण्डा पञ्चाशदङ्गुलदैर्घ्या वर्तते। अयमभिलेखो ऽप्रकाशितचरोऽस्ति।

अभिलेखः

१ ॐ (स्वस्ति)..... भट्टारक म(हाराज)...(दे)वस्य स्वाग्रं वर्षशतं समाज्ञापयति।

२ सर्व्वसत्त्वहितार्थाय भगवत् (द्व) आर्य्या(व)लोकितेश्वरनाथ(:) प्रतिष्ठापितः देयधर्म्मोयं परमोपासकमणिगुप्तस्य

३ (भार्य्यया) महेन्द्रमत्या सह यदत्र पुण्य (म्) तद्व (व) तु मातापितृपूर्व्वङ्गमं कृत्वा सर्व्वसत्त्वानां सर्व्वकारे (ले) वरोपेत..... ..

४ .....सर्व्वज्ञज्ञानाप्तये

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

अत्र चतस्रः पङ्क्तयः। कैश्चन स्वैरप्रकृतिभिः पुरुषैः शस्त्रोत्तेजनायोत्कीर्णाभिलेखस्यास्य पाषाणस्य शाणत्वेन प्रयुक्ततया प्रथमायां पङ्क्त्यां प्रायोऽक्षराणि नष्टानि। तेन राज्ञः पूर्णं नाम न ज्ञायते। संवदादि च नाशमुपागमत्। लिपितः कालोऽनुमेयः। अत्रत्या लिपिर्जैसीदेवलसर्मापस्थवसन्तदेवशासनाभिलेखलिप्या साधर्म्यं भजति। परमोपासको [सुगतशासनपक्षपाती] मणिगुप्तो मातापित्रोः पुण्योपचयार्थं भार्यया महेन्द्रमत्या सहेममार्यावलोकितेश्वरं प्रतिष्ठापितवान्। बहोः कालस्य व्यतीतत्वान्मणिगुप्तेन प्रतिष्ठापितमार्यावलोकितेश्वरस्य मन्दिरं भूमौ विलीनम्। सा प्राचीना मूर्तिश्च कालकवलतामाप। इदानीमस्यां पीठशिलायामेकाऽऽर्यावलोकितेश्वरस्य मूर्तिस्तिष्ठति। पार्श्वेऽन्याश्च मूर्तयः सन्ति। परमेता अर्वाचीनाः प्रतिभान्ति। तस्मिन् समये नेपाल आर्यावलोकितेश्वरसम्प्रदायस्य प्रचार आसीदितीतः स्पष्टम्।

अत्र खण्डितस्थाने प्रकरणविज्ञेयान्यक्षराणि तथा शिरिपदोषाच्छिलायामनुत्कीर्णान्यक्षराणि कोष्ठमध्ये स्थापितानि सन्ति।

धनवज्रवज्राचार्यः

ज्ञानमणिनेपालः

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

मल्लसमयाभिलेखः

अस्य मूलं पूर्वस्मिन्नष्टमेऽङ्के प्रकाशितम्। अनुवाद इदानीं प्रकाश्यते।

ॐ (शिवजीलाई) नमस्कार छ। श्रीपशुपतिका चरण कमलको धूलो ..... शत्रुलाई (जि) तेका, आपनै कामले सिंगारिएका, सफा कीर्तिका किरणले चन्द्रमा जस्तै सुहाएका, श्री स्थितिमल्ल भन्ने नामले प्रख्यात भएका, राजा नेपालमा हुनुहुन्छ ॥१॥

रघु कुलमा जन्मेका उनकी (राजा स्थितिमल्लकी) (पृथ्वीमा) प्रादुर्भाव भएकी लक्ष्मी भएकी, शत्रु राजाहरूका श्रीपेचका फूलले पाउ सिंगारिएकी, पतिव्रता, खूब धर्म कर्म गर्ने, सुन्दरी, (ठूलो) प्रतापको आगोले शत्रुका घमण्डरूपी बनलाई डढाएकी राजल्लदेवी भनी प्रख्यात भएकी पत्नी हुनुभयो।२।

उन (राजल्लदेवी) का जेठा छोरा (युवराज) सबै गुण भएको, ठूलो कीर्ति भएका, बूढा पाकाको सेवा गर्ने, मद चढेका बनैया मत्ता हात्ती जस्ता राजाहरूमा सिंह जस्ता भएका, मानिसहरूको रक्षा गर्न स्वर्गबाट पृथ्वीतलमा ओहर्नेका विष्णु जस्ता भएका, प्रख्यात भएका, श्रीजयधर्ममल्ल हुनुहुन्छ।३।

उनका (राजल्लदेवीका) माहिला छोरा कुमार श्रीजयज्योतिर्मल्लदेव, धनुर्वेदमा सधैं अभ्यास गरेका अर्जुन जस्ता हुनुहुन्छ।४।

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

उनका कान्छा छोरा, धर्मले कीर्तिले शोभाले युक्त भएका, रघुकुलमा पैदा भएका, चन्दमा जस्ता श्रीकीर्तिमल्ल हुनु-हुन्छ ।५।

चन्द्र सूर्य आगोको जस्तो तेज भएका यी कुमारहरूलाई छोडेर मर्त्य लोकमा कीर्ति फैलाएर कीर्तिमात्र बाँकी रहेकी, ऊ (राजल्लदेवी) अकस्मात् स्वर्ग हुनुभयो ।६।

ऊ महारानी स्वर्ग भएपछि, जुन अस्ताएपछि भैं, सुर्तालै आकुल व्याकुल भएको, दिशा विदिशामा हाहाकार मच्चिएको, संसार अँध्यारो भयो ।७।

स्वर्गमा गएकी ऊ महारानी राजल्लदेवीलाई अमृत पान घढोस् भन्नाका लागि उनै (महारानी) का नाउँले श्री स्थिति-मल्ल राजाले विप्रेको सुनको धारा सच्याउनु भयो ।८।

भगीरथले महादेवको शिरबाट गङ्गाजीको पानी ल्याए झैं ठूलो मिहिनेतले धेरै टाढाबाट पानी ल्याएर विप्रिएको थोत्रो यो धारालाई आठै अङ्ग पुगेको, सितिमिति नपाइने, असल पानीको प्रवाह भएको, गरी राजा स्थितिमल्लले बनाउनु भयो। पुर्खाहरूले असल सुन लगाएर बनाएको यो धारोलाई काइदासँग फेरि स्थापना गरेर राजा श्रीजयस्थितिमल्लले ऊ महारानी [राजल्लदेवी] का नाउँले बनाउनु भयो। सुन ··· ····· जलको यज्ञ गरीकन पाँच किसिमको रेशमी कपडाले युक्त भएका पात्रहरूले ठूलो उत्सव गराएर धेरै सामान जम्मा गरेर त्यस [धारा] को प्रतिष्ठा गर्‍यो ॥९-१२॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

यो पुण्यले गर्दा असल अमृत पान गर्दै, मनमा पीर नभई कन ठूला ठूला देवताहरूले पाउ पुजिएकी भएर, राजल्लदेवी को स्वर्गमा वास होस् ।।१३।।

नेपाली संवत् ५०८ मार्ग शुदि १० वृहस्पतिवार रेवती नक्षत्रमा, ।१४।

गुणले सफा भएका श्रीस्थितिमल्ल नाम भएका, उनका राजाले छोरा सहित भएर स्वर्गमा रहेकी राजल्लदेवीका निमित्त सुनधाराको (प्रतिष्ठा गर्नु भयो) ।१५।

जसले यो धारो (वि) गार्छन्, ती मानिस नरक परून। तिनीहरूको रोगाले मरण होस्, तिनीहरूलाई आप (त्) पनि परोस् ।१६।

जो यसको रक्षा गर्छन्, ती मानिस स्वर्ग जान पाऊँन्। तिनीहरूको आयु कीर्ति ऐश्वर्य पनि वढोस् ।१६।

सवै राजाहरूले काम क्रोध लोभ मोह मद मात्सर्य छोडून्। ब्राह्मणहरू विद्वान् वेद पढ्ने होऊन्। दुनियाँहरूको वढिवढाउ होस्। मेघहरू सधैं वखतमा वर्सून् पृथ्वीमा वाली नाली होस् यज्ञ गर्नेहरूको अग्निमा होमेको पदार्थलाई देवताहरूले सधैं लिऊन् ।१८।

स्वस्ति श्री श्रीपशुपतिनाथका पाउ रूपी कमलका भ्रमरा··· पाएको तरवारले अरू राजामाथि हुकुम चलाउने श्रीजयस्थिति-राजमल्लले ····· यो धारा अर्पण गर्नु भयो। इति ।। नेपाली संवत् ५०८ मार्ग शुदि. (१०) वृहस्पतिवार (रेवती) नक्षत्र

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

वरियान योग करण ·· ··· त्यसवेला ···· नायक । श्रीविष्णु ।

बाबुराम आचार्यः

नयराजः पन्तः

राज्ञः श्रीपृथ्वीनारायणस्य स्वान्सभ्यान्प्रत्युपदेशः ।

[अयमुपदेशो नेपालीभाषायां परम्परीण उपलभ्यते । तस्यैव भावस्य संस्कृतभाषायामनूक्तिरियम्]

[क्रमागतः]

देशेऽस्मिन्वासमाप्ता इत[1]रजनदशां वा महत्त्वं श्रयन्त-
श्चत्वारो ये च वर्णा ऋतुदहन (३६) मिता जातयो याश्च सर्वे[2] ।
पश्यन्तः स्वं हितं ते निदधतु हृदये जन्मभूरस्मदीया
साधारण्यं दधानो विविधसुम[3]चिता वाटिकाऽस्तीति भावम् ९२

(१) पृथग्जनः । (२) पुमान्स्त्रिया १ । २ । ६७ इति पुंसः शेषः ।
(३) प्रसूनं कुसुमं सुमम् इत्यमरः २ । ४ । १७

अस्माकं जन्मभूमी रुचिरतरतनुर्भारतीयः प्रदेशः
पुण्यो धन्योऽयमास्ते प्रभवति मनुजः प्राप्तुमत्र स्वमिष्टम् ।
स्वस्यां जातौ प्रदिष्टं विधिमिह मनुजो नैव कश्चिज्जहातु
भूपे भक्तिं च शश्वद् भजतु समुचितां भर्तृपिण्डोपदिष्टाम् ९३

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

राज्येऽन्तर्वंशि[1]कत्वं निजशिरसि गतं कुर्वतः कालुनाम्नो
वंश्योऽन्तर्वंशिकत्वं वहतु नियतया पुत्रपौत्रीणरीत्या ।
दूत्यं सम्यग्विदध्याद् भरतधरणिजं शैवरा[2]भिर्मनुष्यः
कालुपांडेप्रसूतिर्भजतु च नियतां दूततां भोटदेशे ॥ ९४

(१) अन्तःपुरेत्वधिकृतः स्यादन्तर्वंशिको जनः । [इत्यमरः २।८।८]

(२) अत इञ् ५।१।९५ इतीञ्, शिवरामस्यापत्यम् ।

पाँडेवस्त्यातपन्था मगरकुलजना ज्ञातयश्चास्मदीयाः
सैनापत्यं च मन्त्राधिकृतसुपदवीं यान्तु पर्यायवृत्त्या
एते स्युः शुद्धभावाद् व्यधि[1]यत सुमहत्सेवकत्वं मदीय-
मेतेषां प्राणरक्षा भवतु हि नियते प्राणदण्डेऽपि देये ॥ ९५॥

(१) अकार्षुः ।

कृत्वा यं मन्तु[1]मन्ये पितृ[2]पतिसदनं राजदण्डेन यान्ति
कुर्वाणा आ[1]ग एते तदपि नरपतेर्नैव दण्ड्या भवेयुः ।
किन्त्वागस्कारिणोऽमून् प्रमुखनिजजनान्सैन्यनेतॄन्विधाय
कस्यांचिद् युद्धभूमौ धरणिपरिवृढः प्रेषयेत्साधधानः ।९६।

(१) आगोऽपराधो मन्तुश्च इत्यमरः २।८।२६ (२) यमराजम्

तस्याः सङ्ग्रामभूमेर्निजभुजविभवाच्छत्रुवर्गं निरस्य
चेत्ते प्रत्याव्रजेयुः शुभमथ समरे तत्र चेत्ते म्रियेरन् ।
ये वध्योः स्वस्य तेऽन्यैः पितृपतिसदनं प्रापिताः[1]शं ततोऽपि
स्वे गेहे सेवकं स्वं मनुजपरिवृढो नो कदाचिन्निहन्यात् ।८७।

(१) शुभम्

स्वस्मिन् राष्ट्रे प्रजासु प्रभवतु सबलो दुर्बलं नैव हन्तुं
कार्यं न्यायादपेतं प्रकटितमथवा गूढमेवास्तु शून्यम् ।

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

उत्कोचस्य प्रसारः कुसृ[1]तिविजयदो रुध्य[2]क्षाश्चेति भूभृ-
दर्थिप्रत्यर्थिसंस्थान् व्यवहृतिविषयान्वीक्षतां जागरूकः ।९८

(१) कुसृतिर्निकृतिः शाठ्यम् [इत्यमरः ।१।७।३०] (२) कर्मवत्कर्मणा तुल्यक्रियः २।१ ८७ इति कर्मवद्भावः ।

कार्यार्थिभ्यो ग्रहीता[1]धनमधिकरणस्थो हि तस्मै च दाता
कार्यार्थी दोषमेतौ सममनुभवतो न्याय्य[2]मार्गं जिघांसू।
प्राणान् विक्थं च सर्वं प्रसभमभिहरन्नेतयोर्भूपतिस्तु
दोषं नाप्नोति कंञ्चिन्निहतसुकृतयोरेतयोः कण्टकत्वात् ९९

(१) तृन् ३।२।१३५ इति, तृन् । अतएव कर्मणि द्वितीया (२) न्यायादनपेतम् ।

भूपानां मुख्यमङ्गं भवति भटगणस्तेन गेहानुकूलं
क्षेत्रं योधा लभेरन्सुविहितकृषयो द्वे[1]फले ते लभन्ताम्
पुष्ट्या दारात्मजानां निजगृहगतया चिन्तया मुच्यमाना
राजद्वारे च दुर्गेऽपि च विगतभयाः शूरतामाप्नुवन्ति ।१००।

(१) कर्षकत्वेन प्राप्तं क्षेत्रस्वामित्वेन च प्राप्तं, द्वे फले ।

पं[1]द्भैर्वह्न्यस्त्रयोधैः खखधरणि (१००)मितैर्वर्गमेकं विधाय
पत्त्यध्यक्षं विदध्यात् त्रिच[2]तुरसमरेष्वाप्तकीर्तिं नृपालः
पत्त्यध्यक्षोऽपि योधान् विहितपरिचयान् द्वित्रयुद्धाङ्गणेषु
सम्यक्कृत्वा परीक्षां प्रथितसुयशसः सप्त[3]मुख्यान् विदध्यात् १०१

[१] पद्गश्च पदिकश्चाथेत्यमरः २।८।६७। [चतुरोऽच् प्रकरणे त्र्युपाभ्यामुपसंख्यानम्] इति त्रिचतुराः । [३] तदानीं सेनायां सप्त मुख्या भवन्ति स्म । दिक्संख्ये संज्ञायामिति समासः । २ । १ । ५० ।

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

युद्धे शत्रून् निहन्तुं स्वयमपि न[1]शितुं तत्परान् स्वेन सार्धं ते मुख्याःसप्तसंख्या अपि नृपति(१६)मितान् पत्तिनेतॄन्विदध्युः ते नेतारोऽष्टि(१६)तुल्या अपि रणधरणौ विक्रमं कर्तुकामान् पद्नान्सम्यग्विदध्युर्भवतु सुघटितो वर्ग एवं भटानाम् ।१०२।

(१) अत्र रधादिभ्यश्च ७।२।४५ इति विभाषेट् ।

खण्डे वर्गोद्भवे स्युर्गुरुडमगरजाः क्षत्रवंश्याः खशाश्च मिश्रीकृत्य प्रयुक्ता, अभिजनगुणतो जातयोऽमूश्चतस्रः । शस्त्राजीवास्तथाभिर्घटितानिजबला वाहिनी युद्धभूमौ स्वं वीर्यं दर्शयन्ती भवति च नियतं शत्रुदर्पापह[1]ारी ॥

(१) कर्मण्यण् ३.२.१ इत्यण् । टिड्ढाणञ्–४.१.१५ इति ङीप् ।

नेपालीभाषायां समुपलभ्यमानो मूलपाठः । अयमन्यत्रापि द्विर्मुद्रितः ।

सबै जात को फुलबारि हो सबै लाई चेतना भया यो फुलबारि को छोटा बडा चारै वर्न छत्तिसै जात ले यो असिल हिन्दुस्थाना हो आपना कुलाधर्म्म न छोडनु ष्वामित को नुन को उधार गर्नु कालु कवर्दार का सन्तान लाई कवर्दारि न छुटाउनु दमिन को घाहा सिवराम वस्न्यात का सन्तान लाई न छुटाउनु भोट को घाहा कालुपाडे का सन्तान लाई न छुटाउनु पांडे वस्न्यात पन्थ भैयाद मग्र लाई भारातप दिंदा आलो पालो गरि षान दिनु यि मेरा नुन गुन का स्वभ्रा सेवक हुन् यिनि हरु को जिव जान्या विरोम गर्या

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

को भया पनि आफुले न मार्नु वरु भारातव दियेर लडाजि मा झोसि दिनु र जिब जोगाई आयो भन्या बढिया भयो मरि गयो भन्या आफुले न मार्नु अर्कै घाट मारि दिया को बढिया हुन्छ. तब राजा ले सेचक लाई घर मा न मार्नु तब राजा ले ठुलो निजा निसाफ हेर्नु अन्याय मुलुक मा हुन न दिनु निया निसाप् विगार्न्या भन्या को घुस दिन्या र घुस खान्या इन दुइ को ता धन जीव गरि लिया को पनि पाप छैन. इ राजा का महासतुर हुन् ॥ उप्रान्त ॥ जड कुरो राजा लाई चाहिन्या सिपाहि हरु को घर पेत मिलाइ दिनु र मल जल गर्छन् र दुवौ बोटि भित्र हाल्न पाउँछन् र कविला को निर्फिक्री हुन्छ. ढोका मा भया पनि गौंडा मा भया पनि सिपाहि हरु को छाति बलियो रहन्छ. पजनि गर्दा मा पनि सये नाल का कम्पनि जम्माउनु र सये नाल का सुवेदार चार पाच लड़ाइ मा जस पाई आया का यस्ता आफु ले जाँचे सुवेदारि हाल्नु सुवेदार ले पनि सात पगरि दुइ चार बाढ़ बाया का यस्ता सात पगरि हाल्नु सात पगरि ले स्वह हुदा हाल्दा आफु सित मर्ने मार्न्ये जाँचि १६ हुदा हालनु १६ हुदाले पनि आफु सित मर्ने मार्न्ये जाँची सिपाहि हालि आफ्ना पट्टि भर्वा गर्नु पट्टि पट्टि मा सिपाहि पनि एक भगर गुरु ठकुरि यिनै चार जात मात्रै बिन्ती गरि हाल्नु र तरवार पर्दा साह्रो हुन्छ लुहा चयापन्या पनि यिनै चार जात मात्रै हुन र तरवार पर्दा साह्रो हुन्छ र.

नयराजः पन्तः

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

श्री बुवाज्यू

श्री दूर्गासहाय

१७२१ साल
को गीर्वाण
युद्धको मोहर
लागेको—

स्वस्ति श्री गिरिराज चक्रचूडामणि नरनारायणेत्यादि विविध विरुदावलि विराजमानमानान्नत श्रीमन् महाराजाधीराज श्री श्री श्री महाराज गीर्वाणयुद्ध विक्रमशाह बहादुर शम्सेर जङ्गदेवानां सदासमरविजयीनाम् ——— आगे खरिदार इन्दिवर रेग्मके सम्वत् १८६३ शाल ज्येष्ठवदि ४ रोज ३ का दिन ... ... का शुद्ध शान्तिमा सङ्कल्प भयाका खेतमध्ये मुरि पचास ५० घडयारि ३॥ औ सम्वत् १८६३ शाल मिति आश्वन सुदि १२ रोज का दिन हाम्रा जन्मोत्सव मा सङ्कल्प भयाका खेतमध्ये खेतमुरि ४० घडयारि रोपनि २॥ कुशडल्लो संकल्प धिर्ता धितलप मोहोर ताँवा पत्र गरि बक्स्यौ यसमध्ये बलकोटको अम्बल तिगो मध्ये यक्ल्या खेत मुरि ६० तस्को साँघ, पूर्व मिश्र ब्राह्मण को जफात खेत खोलासका लोहकिल, दखिन रैकर कुलामाथि का अघला का रूखको लोहकिल पश्चिम सार्क्या खोलसि को लोहकिल उत्तर वेत्यानि खोलाको दोभान लोहकिल दफे केउन्यानि खेत मुरि छविस २६ तस्को साधपूर्व उर्म्यानि खेत लोहकिल दखिन कुलामाथिका

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

विलाउन्याका रूख मुनिको लोहकिल पश्चिम पहरामनिको लोहकिल उत्तर दुई खोल्सिका दोभानको लोहकिल दफे घडयारि तिगौ मध्ये रोपनि ६। खेतमान पुग्या को मुरि ४ को णाखो डेढो वढाई मुरि ६ स्मेत स्मेत तस्को साध पूर्व रैका डिल्को साध लोहकिल दखिन रैकर वाटो लोहकिल पश्चिम वाटो लोहकिल उत्तर ज्याविरे खनियाको रूख रैकर लोहकिल यति ४ किल्ला भित्र खेतमुरि वयानव्वे ९२ घडयारि रोपनि ६। कुश वित्ती वितलप जानि संतान दर्शन्तान पर्यन्त सुख भोग्य गर यो वित्ती वक्सिदा संकल्प वाक्य पढन्या पुरोहित यदुनाथ अर्ज्याल पानि हालन्या काजि भीमसेन थापा साध लगाउन्या थर घर रण सिङ राणा वीरभद्र वोहोरा काशीराम पाणे श्री नीधि पन्थ भवानि शङ्कर अर्ज्याल भानुपाध्या खनाल भास्कर पाध्या कृष्णानन्दपाध्या रिमाल डगौल धनवन्त महन्त सि. सि. जु अम्वलि नन्दुपाध्या थरि दुवल पाध्या एतनपाणे जसिमन्त सेवारि श्रीराम पाणे महिपति छो स्वा लामा हर्क्या मिंजार चारकिला भन्दा अर्ध्यालो वित्तवालले न चापनु विना तक्सिसर्कार वाट नहनु जो यस वन्देजमा रहोईन सो यस श्लोकमा भन्याको पातकि होला स्वदत्तां पर दत्तां वा यो हरेच्च वसुन्धराम् षष्टिवर्षसहस्राणि विष्ठायां जायते क्रिमिः इति सम्वत् १८६९ साल मिति भाद्र वदि ५ रोज ५ शुभम्।

यो जग्गा टङ्गाल दरवार श्री रानी समुद्र कुमारी देवीले खरीद गरि लिई कुतमा लगाई भोगि आयेको छ।

काश्यपगोत्र (घिमीरे) हरुको संक्षिप्त वंशावलि

हाम्रा पुर्खा आयाको अवन्तिकापुरि क्षिप्रानदी वीर विक्रमा-

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

जितराजा पाला निर्मांसिकाया अलिनी शाखा ———

पृथ्वीपाल १ मधुपाल २ गुणपाल ३ सूदन ४ चतुराकर ५ भोजराज ६ कामराज ७ कन्थराज ८ उष्णीकराज ९ शुभाकर १० दिवाकर ११ कुसुमाकर १२ चूडामणी (नाम्दु) १३ सुरोत्तम १४ धनपति (प्रपुत्र १५ विद्यापति (जेठा) १६ वीरेश्वर १७ मेरुध्वज १८ देवानन्द १९ मुहलाल २० पशुपति २१ श्रीकान्त २२ सोमनाथ २३ घनानाथ २४

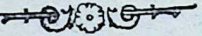

मानदेवसमयाभिलेखः

[वि. सं. ५३७]

काष्ठमण्डपे राजकृतिमहाविहाराद् (देवहाल) बहिः पूर्वस्यां दिशि दक्षिणपार्श्वे स्थितस्यापणस्यान्तर्भित्त्यामासक्तैका महाकाल मूर्तिर्वर्तते। तस्या एव पीठशिलायामयमभिलेखो वर्तते १९६५ विक्रमाब्दे ऽभिलेखमिमं श्रीसिलवेन् लेवीः स्वकीये लि वेपालतृतीयभागे प्राकाशयत्। (लेवी .सं. ३) अस्याभिलेखस्य मूलं पठितुं तस्याः शिलाया दिदृक्षया च तत्रागच्छाम। तत्र सा महाकालमूर्तिस्त्वदृश्यत, परं तत्र निषद्यास्थापनार्थं विरचितेन फलकपटलेनाच्छादिततया मूर्तिमन्तरा किमपि न दृष्टिपथमायात्। पीठशिलायां वर्तमानस्याभिलेखस्य तु का कथा। शिलासंस्थानदर्शनोत्कण्ठया ऽस्माभिरुक्त आपणिको निषद्याफलकमुत्थापयितुमन्वमन्यत। ततस्तस्य सौजन्येन महता

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

यत्नेन फलकमुत्थाप्य यावदवालोकयाम. तावन्महाकालाधिष्ठितः शयानो वेतालोऽद्राक्षम्। परमुत्कीर्णाभिलेखा शिला तु न व्यलोकयत। ततो नात्राभिलेख इति यदाऽस्माकमाशा विहता, तदैवैको वर्षीयान् वाढं वर्ततेऽत्र साभिलेखा शिलेत्यवदत्। ततोऽध एकहस्तमितां भूमिं खनित्वाऽस्माभिः साभिलेखा शिलाऽलाभि। तस्याः शिलायाः पिण्डः पञ्चाङ्गुलमितो दैर्घ्यञ्च त्रयस्त्रिंशदङ्गुलमितं वर्तते। अभिलेखोऽयं गुप्तलिप्यां समुत्कीर्णाऽस्ति। अवघातवशाद्देह कानिचिदक्षराणि विकलानि सन्ति।

अभिलेखः

१ (संव)त् ४०२ राज्ञः श्रीमानदेवस्य सम्यक्पालयतो महीम्
आषाढशुक्लस्य तिथौ पञ्चदश्यां शुभार्थिना
२ वणिजां सार्थवाहेन गुहमित्रेन (ण) भक्तितः संस्थापितोत्र
भगवानिन्द्रो नाम दिवाकरः क्षेत्रं यथा गुम्पदुवृं प्रदेशे
३ शतस्य भूमिः पिण्डकमानि च

नेपालीभाषायामनुवादः

(संव)त् ४०२। राजा श्रीमानदेवबाट राज्यरी पृथ्वीलाई पालना गरिरहनु भएको [वेलामा उहाँको] कल्याण चिताउने, व्यापारीहरूका थकाली गुहमित्रले आषाढ शुदि पूर्णिमामा इन्द्रनामक भगवान् सूर्यलाई भक्तिपूर्वक यहाँ स्थापना गरे। खेत [गुठी राखेको] गुम्पदुवृं मा शय जग्गा, पिण्डक मानिका।

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

बहुतिथे काले व्यतीते गुहमित्रेण प्रतिष्ठापितं दिवाकरस्य मन्दिरं मूर्तिश्च भूमौ व्यलीयत। ततः केनापि तत्र गृहं निरमायि। धर्मभीरुतया ऽ वशिष्टायां तस्यां दिवाकरस्य पादपीठशिलायां महाकालमूर्तिरस्थाप्यतेति प्रतिभाति।

अस्मिन्नभिलेखे दिवाकरमन्दिरस्य प्रतिष्ठापको गुहमित्रो वणिजां सार्थवाहो वर्तते। सार्थान् वणिजो वहति नयतीति सार्थवाहः = नेता, वणिजां सार्थवाहः = वणिक्संघस्य नेता। सार्था नाम ये खलु भूरिपण्यद्रव्याण्यादाना विक्रीय लाभलिप्सया देशाद् देशान्तरं व्रजन्ति, त एव। यथा —

वैपीष्विव स्रवन्तीषु वनेषूपवनेष्विव।
सार्थाः स्वैरं स्वकीयेषु चेरुर्वेश्मस्विवाद्रिषु ॥१७।६४॥ रघुवंशे

निजनिर्मितानां तथा स्वगृहीतानां च पण्यानां विक्रयाय, वैदेशिकानां वस्तूनां क्रयाय च स्वदेशे विदेशे च गतागतं कुर्वतां सार्थव्रजानां कान्तारेण पथा ऽऽटविकसनाथो अरण्यान्योऽप्यतिक्रमणीया अभूवन। तदा गृहीतभूरिपण्यद्रव्याणां तेषामाटविकेभ्यो महत्तरं भयमापद्यते स्म तद्यथा —

"परिव्राजिका – स चाटव्यन्तरे प्रविष्टो गताध्वा वणिग्गणः।
राजा— ततस्ततः
परिव्राजिका— ततः किं चान्यत्

तूणीरपट्टपरिणद्धभुजान्तराल-
मापाण्डिलाश्वशखिबर्हकलापधारि।
कोदण्डपाणि निनदत्प्रतिरोधकाना-
मापातदुष्प्रसहमाविरभूदनीकम् ॥ १० ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

... परिव्राजिका — ततो मुहूर्तं बद्धायुधास्ते पराङ्मुखीभूताः सार्थवाहयोद्धारस्तस्करैः । "

[मालविकाग्निमित्रे पञ्चमेऽङ्के]

अस्मैनिकाभामपि सार्थानामटवीष्वीदृशी दशेति चैत्का कथा । पुनरेकद्वयोर्वणिजोः । अतः पुरा न शक्नोति स्म कोऽप्येको वणिग् देशान्तरमुपेत्य वाणिज्यं विधातुम् । अतस्तेषां वणिजां वाणिज्यार्थं परस्परस्मिन् मेलनं परमावश्यकमासीत् । ईदृशाः सार्था मानदेवसमये नेपाल आसन्निति प्रमाणयत्यभिलेखोऽयम् ।

धनवज्र-वज्राचार्यः

ज्ञानमणि- नेपालः

थापान्वयेनामरसिंहेन राज्ञे गीर्वाणयुद्धविक्रमाय प्रहितं पत्रम्

[पत्रमिदं नेपालीभाषायां वर्तते । तस्य भावस्य संस्कृतभाषायामनूक्तिरियम्]

(क्रमागतम्)

एवं विनष्टे विषयेऽस्मदीये विशालसैन्यस्य दशा भवेत्का । सेनाप्रभावे प्रलयं प्रयाते लब्धावकाशा अथ नावसवर्ग्याः ॥ अस्मत्समीपे पुनरभ्युपेयुर्व्यापेन वाणिज्यावधेश्च मेऽद्याः । अस्माभिरत्रागमने तु तेषामस्वीकृते, ते हठमाचरेयुः ॥ ब्रूयाम रोद्धुं यदि तानशक्ता यूयं समागच्छत सैन्यवर्जम् ।

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

अचेति, लब्धावसरो परं न स्वीकुर्युरस्मद्वचनं सिताङ्गाः ॥
सैन्यान् समादाय शतं सिताङ्गाः पूर्वं समेयुः परिपन्थिवर्ग्यान् ।
ततो द्रुतं पञ्च शतानि सैन्यान् समानयेयुर्विषयेऽस्मदीये ॥
आस्माकदेशं सकलं स्वनिघ्नं विधातुमेते विहितप्रयत्नाः ।
श्वेताङ्गकाः संचिनुयुः सशस्त्रां पर्याप्तसेनां विजयाय पश्चात् ॥
भूमिश्चुरभूमृदुपत्यकास्था तद्धेहरादूनगतः प्रदेशः ।
कूलङ्कषायाश्च तथा शतद्रोस्तीरावधिर्भूरियमस्मदीया ॥
दीयेत चेत्सम्प्रति शात्रवेभ्यस्ततोऽस्मदीयानपरान् प्रदेशान् ।
आंग्ला जिघृक्षेयुरमे न तुष्टा इत्यस्ति चित्ते भवतोऽनुमानम् ॥
परं प्रतीतिर्वचने परेषामेतादृशे नो भवता विधेया ।
नाक्सस्य चात्रागमन वाणज्या स्वीकार्यमस्माभरवश्यमेव ॥
इत्थं स्ववाक्यं विहितप्रतीतिमचीकरन् ये मनुजा भवन्तम् ।
स्वदेशकल्याणमनच्छवस्ते नेपालराज्यं स्ववशे विदध्युः ॥
आस्ते भवान् सम्प्रति यान् प्रदेशान् द्विड्भ्यः प्रदातुं प्रसिनस्तदर्थम् ।
संदर्श्य संग्रामविधावनिच्छां नीतिं समादाय तथोऽनुकूलाम् ॥
आयुक्तसंसत्समयानुसारं चुटौलदेशं शिवराजभागान् ।
भवानदास्यद् यदि पूर्वमेव तदाऽभविष्यन्न दशेयमेव ॥
परं प्रदेशेषु निजाधिपत्यमेतेषु संस्थापयितुं समिच्छुः ।
भवांस्तु गुल्माधिकृतान् रिपूणामघातयत्स्वीयजनैः प्रकाशम् ॥
तस्माद् विधानाद् द्विषतां प्रकोपस्ततः स्वभावादगमत्प्रवृद्धिम् ।
एवं प्रसारं समरः प्रपेदे हेतुं समालम्ब्य नितान्तमल्पम् ॥
पराजितं जैतकसम्परायेऽस्माभिः सकृद् वैरिबलं बलेन ।
अहं विजेतुं यदि शक्नुयां तमक्टोरलोनीं रिपुसैन्यमुख्यम् ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

साहाय्यलाभाज्जसपाउथापास्तथा तदीयान्यबलाधिपानाम् ।
कुर्याद् द्विषां चेद् रणजोरसिंहः पराजयं जैंतकयुद्धमध्ये ॥

सिक्खाधिराजो रणजित् तदैवोद्युञ्जीत शत्रूंस्तरसा निहन्तुम् ।
समे प्रदेशेऽभिपतेत् ततोऽधः सेना मदीयो सह सिक्खसैन्यैः ॥

पृथक् पृथक् तां यमुनास्रवन्तीं वयं समुत्तीर्य ततः पुनश्च ।
तां देहरादूनमहीमवश्यं राजन् प्रकुर्वीमहि वश्यभूताम् ॥

हाम्रा यतिका मुलुक गुम्यापछि हाम्रा भोरी फौजको के गति हुन्या छ । एकपल्ट हाम्रो बल घट्या पछि दोस्ती राखन्या घा बन्दोवस्त गर्न्या कोठी थापन्या निहुँ गरी फेरि हामीछेउ नाक्सको टोली आउन्या छ । त्यो टीलीको आदर गर्न हामीले मञ्जूर गऱ्यानौं भने जोड गर्न्या छन् । हामीले रोक्न नसकी बिना फौज आओ भन्यौं भन्या पनि मान्या छैनन् । तिनीहरू पहिले एक कम्पनी लिई आउन्या छन् । तुरन्त एक पल्टन आउन्या छ । पछिवाट नेपाललाई दवाउनाका निमित्त एक फौजै तयार गर्न्या छन् । अहिले तराई दून सतलजसम्मको मुलुक समेत छोडि दिया नेपालका अरू मुलुक दखल गर्न्या छैन भन्या हजुर संझिवक्सिन्छ । यस्ता कुरामा बिश्वास नगरि-वक्सेला । हजुरलाई नाक्सको टोली बोलाउने सल्लाह र व्यापा-रको कोठी थाप्न दिनुपर्छ भनी जसले बिन्ति गऱ्या तिनले नेपालको राज्य खोस्न्याछन् । अहिले ठहराइवक्सेका कुरा लडाई नगर्न्या नीति लिएर कमीस्नरले ठहराया बमोजिम बुटवल र शिवराजकातप्पाहरू अघि छोडिदियाको भया यो अवस्था

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

पर्न्यो थिएन। तर हजुरले लोभ नछोडी तीं तप्पाहरू आपना वशमा राख्न्या इच्छा गरी चौकीदारहरूलाई मारिवक्सिदा साना कुरामा रिस बढी लडाइँ चल्यो। जैंतकमा हामीले एक लडाइँमा वैरीलाई जित्यौं। मैले अक्टरलोनीलाई जित्न सक्यां मन्या तथा रणजोरसिंहले जसपाउ थोपा र उनका भारदार समेत भई जैंतकमा जित्या भन्या रणजोरसिंह वैरीसंग लडन उठन्या छन्। सिक्खसंग मेरो फौज मिलेर मैदानमा झरी वेगले ठाउँ बाट जमुना पार गरेर दून फिर्ता गर्न्याछन्।

(क्रमशः)

धनवज्रवज्राचार्यः

लिच्छविसमयाभिलेखः
अंशुवर्मणोऽभिलेखः

लाजिमपाट – नक्साल – हाडिगाँउ – महाराजगञ्जगामिनां चतुर्णां पथां सन्धौ पश्चिमाभिमुखी गभीरा प्रणाली वर्तते। यां भन्सार हिटीति वदन्ति जनाः। तत्रोपरितने वाह्ये प्राकारे पश्चिमाभिमुखी शिला वर्तते। तस्या दैर्घ्यं चत्वारिंशदङ्गुलानि विस्तारस्त्रयोविंशतिरङ्गुलानि पिण्डः पञ्चाङ्गुलानि वर्तन्ते। तत्र शिलायामुत्कीर्णोऽयमभिलेखोऽप्रकाशितपूर्वो वर्तते। तत्र पङ्क्तयस्त्रयोदश। दशम्यादिषु चतसृषु पङ्क्तिषु कतिचनाक्षराणि खण्डितानि संवदपि खण्डितम्। अत्र प्रतिपङ्क्त्यासन्नपञ्चविंशान्यक्षराणि सन्ति लिपिश्च कुटिलेत्यारव्यया प्रसिद्धिमुप-

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

गता। लेखस्योपरितने भागे शोभनाकृतिः समुपविष्टो वृषभ उत्कीर्णो वर्तते। भगवतः पशुपतेः पादपूजकोऽशुवर्मा पशुपतिवाहनं वृषभं महनीयं मेन इति नः प्रत्ययः। लिच्छविलेखेषु कुत्रचन वृषभः कुत्रचन चक्रं समुत्कीर्णं प्रायः समुपलभ्यते। बुद्धप्रवर्तितधर्मचक्रस्मारकं चक्रमेतदिति तत्स्थापकस्य बौद्धत्वं केचन सिसाधयिषन्ति। परं भगवत्पशुपतिभट्टारकपादानुगृहीतमात्मानं वदतो विष्णुगुप्तादेरभिलेखेषु (यङ्गालस्थोप्रकाशितोभिलेखोऽयं वयमचिरात्प्रकाशयिष्यामहे) समुत्कीर्णं चक्रं वीक्षमाणा वयं तेषां तं तर्कं हेत्वाभासविरहितं न मन्यामहे। स्वं वैष्णवं दिदर्शयिषुर्वा शैववैष्णवयोः कलहं शिशमयिषुः स्वामिवार्त इव (द्रष्टव्योऽस्मत्प्रकाशितो गणदेवसमयाभिलेखः सं. सं. संख्या ८) जन एतच्चिह्नं स्वं मेने। परमावधावपि 'आसीद्धर्मनिधिद्वयैकजलधिर्नेपालभूमण्डले ख्यातः श्रीजयराजदेवनृपतिस्तेनैव राज्ञीकृते' इति स्वयम्भूस्थाभिलेखनिर्दिष्टो भूपतिरिव स्वं धार्मिकपक्षपातरहितं दिदर्शयिषुरेष स जनो भवेदिति नः प्रत्ययः।

अस्य सम्पादनकर्मणि सहायकौ धनवज्रवज्राचार्य – ज्ञानमणिनेपालाभिनन्दाघः।

शिलालेखस्य मूलपाठः

१ ॐ स्वस्ति कैलासकूटभवनादनन्यनरपतिसकरानतिप
२ रपुण्याधिकारस्थितिनिबन्धनोन्नीयमानमनस्समाधानो भ
३ गवत्पशुपतिभट्टारकपादानुगृहीतो बप्पपादानुध्यातः
४ श्रीमहासामन्तांशुवर्मा कुशली जोल्जेन्दिङ्ग्रामनिवासिनः प्रधा

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

५ नपुरस्सरान्कुटुम्बिनः कुशलमाभाष्य समाज्ञापयति विदि
६ तम्भवतु भवतान्नीलीशालाप्रणालीकर्मपरितोषितैरस्माभिः
७ लिङ्गलषण्डाश्विकवाहिकागन्त्रीवलीवर्दानामप्रवेशेन वः प्रसा
८ दः कृतस्तदेषमधिगतार्थैर्न कैश्चिदेष प्रसादोन्यथा कर
९ णीयो यस्त्वेतामाज्ञां विलङ्घ्यान्यथा कुर्यात्कारयेद्वा तं वयं न

१० मर्षयिष्यामो (भविष्यद्भिरपि भूपतिभिः पूर्वरा) जकृतप्र
११ सादानुवर्तिभि (र्भवितव्यश्चिरस्थितये चास्य) प्रसादस्य
१२ शिलापट्टकशासने (नानुग्रहः कृतः) दूतकश्चात्र
१३ युवराजोदयदेवः (संवत् ..... भ) ष्टम्याम्

अनुवाद

ॐ स्वस्ति कैलासकूट भवनबाट अरू राजालाई साञ्जलिक प्रणाम गर्न अघि नसर्ने न्याय निसाफको स्थिति बन्देज बाध्ना [ऐनतर्जुमा गर्ना] ले सुध्रिँदै गएको मनको अठोट भएका, भगवान् पशुपति परमेश्वरका पाउको अनुग्रह पाएका, बप्प [बुवा] का पाउको अनुग्रह पाएका, गाथमा आराम रहेका श्रीमहासामन्त अंशुवर्माले जोल्जेन्दिङ् गाउँका वासिन्दा थरी मुखिया लगायत [सबै] गृहस्थीहरूलाई कुशल मङ्गल सोधेर आज्ञा गर्नु भएको छ। नीलीशाला [नक्साल] धारा [बनाउने] कामले खुशी भएका हामीबाट नसुमरिएका साँढे, बग्गी, गाडा, गोरूको आवत जावतलाई रोकिदिएर तिमीहरूलाई निगाहा गरिएको छ, भन्ने कुरा तिमीहरूलाई थाहा होओस्। तसर्थ यस कुरालाई बुझेर कसैले पनि यस निगाहालाई अन्यथा

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

नगर्नू । जसले यस आज्ञालाई नटेरेर अन्यथा गर्ला अथवा गराउला, त्यसलाई हामी सहने छैनौं । पछि हुने राजा हरूले पनि पहिलेका राजाहरूले गरेको निगाहाको ख्याल राख्ने हुनुपर्छ । यो निगाहा धेरै कालसम्म रहोस् भन्नाका निमित्त शिलापत्रको शासन [शनद] राखी निगाहा गरिएकोछ ..... यस बातका दूतक [मार्फत] युवराज उदयदेव इति संवत् .... अष्टमी ।

अनन्यनरपतिसकरानतिपरपुण्याधिकारस्थितिनिबन्धनो-न्नीयमानमनस्समाधान इति विशेषणपदं स्वस्मिन् प्रयुञ्जानांऽशुवर्माऽन्येषां भूपतीनामवशगमात्मानं द्योतयन स्वयं निबद्धा बहुलाः स्थितीश्च प्रकटीकरोति । एतावताऽस्मिन् समयेंऽशुवर्मणः प्राधान्यं शिवदेवस्याप्राधान्यं व्यज्यते । उत्तरभारतेश्वरस्य हर्षस्य वा भोटेश्वरस्य स्रङ्चङ्गम्पोः करदमं शुवर्माणं सिसाधयिषन्तो विद्वांसोऽपि प्रकाशितमिमं लेखं दृष्ट्वा स्वव्यापारान्नियतं विरमेयुः ।

लिङ्गलपदस्यार्थे नास्ति सन्देहः । किन्तु सिध्मादिगणे तद्दर्शनान्नैतत्पदं पाणिनीयमिति संभावयामः ।
पर्पादिगणेऽश्वशब्दस्य दर्शनादश्वेन चरतीति विग्रहेऽश्विकी, अश्विकवाहिकेति पदमश्वरथं बोधयति ।

बाबुराम आचार्यः
नयराजः पन्तः

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

वि. सं. १८७१ जाते नेपालाङ्गलयोर्युद्धे नेपालदूतस्य
चन्द्रशेखरस्येदं पत्रं तात्कालिकीं स्थितिं दर्शयति।
एतत् पत्रं च नेवालीभाषायां वर्तते तस्य
प्रांतलिपिश्च परम्परया मया समधि-
गता सानुवादं तत् पत्रमैतिह्या
सिकानामुपयोगाय
प्रकाश्यते।

[स्वस्ति श्रीगिरिराजचक्रचूडामणौ नारायणात्मनि सदा समरविजयिनि महाराजाधिराजे गीर्वाणयुद्धधिक्रमसाहे]

निवेदनम्—

मार्गशीर्ष्या अमावास्याया कृपापत्रं समागतं शिरसा प्रतिगृह्य संदेशमबुध्यामहि। ममाप्ययमाशय आसीत्। श्रेणीराज्याधिकारिभिः सहासीत् पुरातनं सौहार्दम्। मध्ये स्वल्पविग्रहोऽभवत्। अस्य प्रशमनाय यद्युपसेनापतिर्वराटः समागच्छेत् तदाऽऽर्यस्वभावः सन् द्वावेव पक्षौ प्रशमितौ कुर्यादित्यासीदस्मदीयाऽऽस्था। एतत् नैव चिन्तितं स्वल्पकारणेऽप्येतावद् भवेदिति। परमेतत् समजनि। पुनरपि पुरातने सौहार्दे दृष्टिपातः क्रियेत चेदस्माकं हृदये सौहार्दं विहायान्यन्नास्ति। उपसेनापतिः सन्धिविग्रहयोः कतरदिच्छति? सेनापतिं भीमसेनथापां पर्वतप्रदेशं गन्तुमाज्ञापयेश्चेत्, किमपि शुभं भवेदिति त्वयाऽहं विज्ञापितः। कोऽर्थस्तस्य लेखस्य? अस्यागमनेन को लाभस्तत्र? आङ्गलस्य विज्ञाय चित्तवृत्तिं लिख। यदि सेनापतिर्भीमसेनथापाः प्रेषणीयश्चेत् नास्ति तत्र किञ्चित् काठिन्यं, प्रेषयिष्यामः विज्ञाय लिख, इति भवदादेशः। अत्र विषये स्वल्पेन कारणेनोत्पन्ने महति विग्रहे

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

अत्रत्यं महान्तं समरसन्नाहं च विलोक्य सेवकेन मनसा प्रदूष्टं प्रभुचरणेषु विज्ञापनीयमिति विचिन्त्य पत्रमप्रेषयम्। उपसेनापतेर्हृदयं सम्यग् विदित्वा सविस्तरं लेखं लिख इत्यागतो भावत्कआदेशः। अत्रविषयेऽस्य मानसिकीं वार्तां ज्ञातुं भारतीयाजना न पारयन्ति। एतत् विदितमेव भवतः। यावदप्रकटितो विग्रहः। तावद् द्वावेव पक्षौ सम्यग् बोधयित्वा सौहार्दस्य रक्षणकुशलं पुरुषं यदि नियोज्य वार्ता कृताऽभविष्यत् तदैतावन् नाभविष्यत्। अज्ञानादन्तरालगतपुरुषस्य देशेऽभवदशान्तिः। त्रिचतुरेषु स्थानेषुसमराश्चाभवन् पुनरपि प्रतिदिनमेष विग्रहो वृद्धिमापद्येत नैव शान्तिं गच्छेदिति संभाव्यते। यथा यथा कलहो वृद्धिमापद्येत तथा तथा सन्धिरपि दवीयान् भवेत्। यत् पश्चात् कर्तव्यं, तदधुना शीघ्रं क्रियेत चेत् शुभं भवेदिति समुत्पद्यते नो हृदि भावना। अहं सन्धये वार्तां विदधान एवास्मि। अस्योपसेनापतेराशयज्ञानविषये तु, तद्दूतवचनमीदृशमस्ति।

१. "यदि महाराजाधिराजः सन्धित्सेत्, तदा स वुटबलप्रदेशे मनुष्यघातकं मणिराजं समर्पयेत्।

२. यस्य प्रदेशस्य कृते विग्रहः समुत्पन्नस्तं सर्वं प्रदेशं श्रेणीराज्यस्य स्वीकुर्यात्।

३. अस्मिन् युद्धकर्मणि यावानर्थो व्ययीकृतः तं सर्वं यच्छेत्।

४. पर्वतप्रदेशस्य कोऽपि महान् पुरुषः श्रेणीराज्याधिकारिणामाश्रयेऽस्ति, तस्मै श्रेणीराज्याधिकारिभिः प्रतिश्रुतवस्तु सन्धौ जाते स्वीकुर्यात्।

५. श्रेणीराज्याधिकारिणां सेना अद्यपर्यन्तं यावन्तं प्रदेशं

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

स्ववशं व्यधात् तावन्तं प्रदेशं श्रेणीराज्यस्यैव स्वीकुर्यात्।"
इति।

अत्र तस्यातिशयोक्तिरिति न चिन्तयामि। उपसेनापतेरेषोक्तिर्भवेदिति चिन्तयामि। अधुनाऽपि कोप्युपायो न क्रियेत चेद् विग्रह उग्रतामाश्रयेदेव। भूरीणि धनानि शस्त्रधारिणश्च विनश्येयुस्तस्माद् द्वावेव पक्षौ सम्यग् बोधयितुं, अस्य (वराटस्य) च हृदये विश्वासमुत्पादयितुं समर्थो नरोऽत्रागत्य सन्धये प्रयतेत। यद्यपि पूर्वोक्तान् पणानय श्रावयति परं सन्धिकाले स पण उचित एव, भवेत् नाकार्यः। अत्रत्यां स्थितिं निजाशयमपि प्रभुचरणेषु व्यज्ञापयम्। भवन्त उचितं कुर्युः। इदानीं प्रेषितस्य कृपापत्रस्य, उमाकान्तपत्रस्य च उर्दूभाषायामनूक्तिं कुरु, इत्युपसेनापतिरवोचत्। अनुवादपत्रं च तस्य समीपे समर्पितम्। अहं कल्पयामि राजधान्यामधुनैतत् प्रेषितं स्यात्।

विज्ञेषु प्रभुचरणेष्वतः परं किमधिकं विज्ञापयामि। [इतो लहखासाधमालुकवेतिया] मधिवसतः शुभचिन्तकस्य सेवकस्य चन्द्रशेखरोपाध्यायस्य शुभाशिषः सन्तु। शुभम्।

वै. सं. (७१) पौषकृष्णैकादश्यां, शुक्रवासरे।

[अत्र वराट इति निर्दिष्टः पुरुषः, व्राडशा विज्ञेयः। अस्य मूलं श्यामराजस्य पार्श्वे वर्तते।]

मूलपत्रम्

अर्जि ———

उप्रान्त मार्ग वदि अमावास्याको कृपापत्र आईपुग्यो, सिरचढाई

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

विस्तार बुझ्यौं. पैले कुरा गर्न्यालाइ पनी कंपनीबहादुर सित कदमी दोस्ती थियो. दर्म्यानमा थोरो तक्रार लाग्न गयो. यौ रफैत गर्नालाइ कर्नेल बराट साहेब आयात बहुत दाना आदमी छन्. दोहरै दोस्ती रफा गर्नन्. भंग्या हामीलाइ खातीर्जाम थियो. यो जान्याको थियेन की थोरैबातमा जाहाँसम्म होला. सो भेगयो. त पनी अझ कदमी दोस्तीमा नजर रईछ भन्या हाम्रा दिलमा सिवाय दोस्ती दोश्रो बात छैन. कर्नेल साहेबका दिलमा दोस्ती औ जङ् कौन बात मंजुर छ. तिमीले बिन्ति लेष्याछौ जर्नेल भीमसेन थापालाइ पहाडतक मर्जि भया केही कुरा हुनन् भनी सो कति अर्थले लेषेको हो, इनले आया कति कुरा हुनन्। साहेबको चित्तबुझी लेष र जर्नेल भीमसेन थापालाइ पठाउन्यैं काम भया मुजाका छैन हुकुम बक्सौंला बुझि लेष भनी मर्जि आयाछ एस कुरामा थोरो बातमा ठुलो तक्रार लाग्याको र महाको सब बातको तयारि देखता सेबकले चित्तले देष्याको ष्वामीदका हजुरमा बिन्ति पुऱ्याउन्या मुनासीब हो भनी बिति लेष्याको हो कर्नेल साहेबको बुझ राम्रो गरी बुझी लेष भनी मर्जी आयाका अर्थलाई इष्कापेटका कुराको बुझ हिन्दुस्थानी लोग केही पाउदैनन् सो हजुरमा जाहेरै छ जहा सम्म लोहा भयाको थिएन उन दोनमा दर्म्या [न] मा दोहरै समझाई दोस्ती कायम राषन सकन्या माफीकका मानिस हाली बात चीत गरीयाको भया जाहा सम्म हुन्या रहे [न] छ. दर्म्यानको मावीसले न समझदा मुलुकमा बहुत हुल हुन गयो २।४ जगा लोह पनि भयो अझ दिन पर दिन यी योतक्रार बढ्न्यै देषींछ. घट्न्या देषीदैन मुकदमा जति तुल होला तती बातचीत पनी तुले हुन जाला. तसर्थ गर्न्याकुरा अझ चाँडो

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

गर्‍या बढाया होला. भन्या कुरा चित्तले देषछ मैले कुरा भन्या गर्दैछु. साहाको वुझ वुझनाका अर्थकन र मुन्सीको जवानी यस्तो वुझिन्छः श्री ५ माहाराजासाहव सलुक चाहन्या भया पैलेवुटवलमा षुन गर्‍या मनिराजवगैरहलाइ सौपनन् दोस्रो जौन २ जमीनका षातीर एती तक्रार वढारहेछ उ जमीनमा इनैको इलाका समझनन्-तेस्रो एस फौजकसीमा इन्को जो खर्च भयो तेस्को गर्नन्. चौथो पहाडको कोही वडो आदमी यहा आइ कंपनीवहादुरको पनाहपर्‍याको छ. उसलाइ कंपनीलाइ कोही कौल करावर दियाको भया सो कौल दोस्ती भयापछि थाम्नामा पसनन्. पाचौं आजसम्म जाहाँतक कंपनीवहादुरको फौज पुगीरहेछ उत्ती सम्म जिमीको आपनु इलाका छोड्नामा पसनन्. भन्या वुझ इनवाट पाइन्छ. इकुरा भन्या इनले वढाई गर्‍या जस्ता लागदैनन्. साहेवकाहाँ भया अर्‍याका वात हुनन्. भन्या जस्तो लाग्छ. एस्मा अझपनी एक वन्दोवस्त न भया तक्रार वढ्दै जाला षजाना और तेग वहुत नोक्सान हुनन्. तस निमित्त तहां आहा दोहरै समझाउन सक्‍म्या इन्का निमित्तमा प्रतीत पार्ना माफीकको मानिस आइ वाट गर्नलाग्या इ माथीका कुरा आज सुनाउछन् त पनी कुराका वेलामा हुन्यै कुरा हुन्. त हुन्या कुरा हो वैनन्. आहाको वुझ वुझनाको र आपना चित्तले देष्याको चरणारविन्दमा विन्ति लेष्याको छ. मर्जिमा जो ठहर्छ. एसपाला आयाको कृपापत्र र उमाकान्तले लेष्याको चिठी हिन्दुस्थानी जुवानमा उतारन भनी कर्नेल साहेवले भन्या वुझनामा आउँछको सदरमा रमानो भयो हो विज्ञवरप्रभुचरणेषु किमधीकं विज्ञप्ती मिति पौषवदि

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

११ रोज ६ मुकाम सहस्रा साधमालुवेतिया शुभं भूयात् इतः शुभचिन्तक सदा सेवक चन्द्रशेखर उपाध्यायको वेदोक्त शुभ आशीर्वाद सहस्रम् शुभम्।

केशवमणिः (आ.दी.)

इतिहास-संशोधनम्

"एम. ए. बी. एल. ' उपाधिधारिणः पं. अम्बिकाप्रसादस्य मते श्रीजङ्गबहादुरस्य त्रयो वंशा द्वौ पितरौ

पं. अम्बिकाप्रसादः स्वीयं 'नेपालको इतिहास' नाम्नि पुस्तके श्रीजङ्गबहादुरस्य वर्णनं विदधानो लिखति—

"पाँडे खलक का प्रधान मन्त्रीलाई भीमसेन लैं काटे तर तिन्का छोरा शमशेर जङ्गबहादुर ठुला बुद्धिमान् निस्के। इन्को महत्त्वाकाङ्क्षा हरुलाई बडा महारानीले खूपै उत्तेजित गरेकी थिइन्। इन्ले आपना पितालाई वध गर्ने भीमसेन लाई यस्तो पदच्युत गरे कि १८३९ मा तिन्ले आत्मघात गरे, तर आपना शत्रुको पतन भए पछी पनी जङ्गबहादुरको हातमा केही शक्ति आएन"। (ने. इ. तृ. सं. १३६ पृ.)

[पाँडेवंश्यं प्रधानमन्त्रिणं भीमसेनो मारयामास, परन्तु तत्पुत्रः शमशेरजङ्गबहादुरोऽतीव बुद्धिमान् बभूव। तदीयां मनस्विनीं राज्ञीं बाढं पुपोष। स स्वकीयस्य पितुर्घातकं भीमसेनं तत्पदात्तथाऽच्यावयत्, यथा १८९६ विक्रमाब्दे स

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

आत्महत्यां विदधे। परं स्वशत्रुनाशानन्तरमपि जङ्गबहादुरः शक्तिसम्पन्नो न बभूव।]

अस्माज्जङ्गबहादुरः पाँडेवंश्य इति स्पष्टं ज्ञायते, तथा लेखप्रसङ्गतो भीमसेनशत्रुर्दामोदरपाँडेश्च तत्पितेति संभाव्यते।

पुनस्तस्मिन्नेव पृष्ठेऽधस्तात्स लिखति–

"शमशेर जङ्गबहादुर को वंश परिचयका विषयमा एत्ति नै भन्नु अलम् होला कि तिनी रञ्जीत कुँवरका पुत्र बालनरसिंह का द्वितीय सन्तान हुन्। ..... इन्का दुईटी रानी थिए। यौटी पट्टी बख्तबीर कुँवर नामको पुत्र र आर्की रानी पट्टी सातोटा पुत्र र दुईटी पुत्रीहरू थिए। ई दोस्री रानी भीमसेनथापाका भाई नैनसिंहकी पुत्री थिइन्। इनैबाट १८ जून १८७४ ई. का दिन जङ्गबहादूरको जन्म भयो" [शमशेरजङ्गबहादुरस्य वंशं परिचाययितुमेतावत्कथनमेव पर्याप्तं स्यात्, यत्स रञ्जीत (रणजीत) कुँवरपुत्रबालनरसिंहस्य द्वितीयः सन्तान आसीत्। ..... तस्य (बालनरसिंहस्य) द्वे भार्ये आस्ताम्। प्रथमायां पत्न्यां बख्तबीर (भक्तबीर) कुँवरनामकः पुत्रो द्वितीयस्यां सप्त पुत्रा द्वे पुत्र्यौ चासन्। इयं द्वितीया पत्नी भीमसेनथापा अनुजस्य नैनसिंहस्य (नयनसिंहस्य) पुत्र्यासीत्। अस्या एव गर्भाद् वि. सं. १८७४ आषाढशुक्ल चतुर्थ्यां जङ्गबहादुरो जज्ञे]

अस्माज्जङ्गबहादुरः कुँवरवंश्यः, तत्पिता च बालनरसिंह इति स्फुटम्। पुनः स लिखति —

"इन्का माता पिताले इन्को नाम वीरनरसिंह राख्न आँटेथे तर इन्का काका माथवरसिंहका अनुरोधले इन्को नाम जङ्गबहादुर

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

राखियो (पृ. १३७) ..... तिन्को यो सब काम कारबाई देखेर तिन्का काका माथवरसिंहले पनी यै समझनुका लागी विवश हुनुपऱ्यो कि मेरा भतीजामा केवल दोषैदोष छैन कि बहुत उत्तम गुण पनी छन् " ... । (पृ. १४५)

[अस्य (जङ्गवहादुरस्य) पितरावेतदीयं नाम धीरनरसिंह इति चिकीर्षतःस्म । परमस्य पितृव्यमाथवरसिंहस्यानुरोधेनेतदीर्षं नाम जङ्गवहादुर इति चक्रे । .....]

तस्य (जङ्गवहादुरस्य) सर्वमेतद् विचेष्टितं विलोक्य तदीय-पितृव्यो माथवरसिंहोऽपि विवश एतत्स्वीचक्रे, यन्मदीये भातृव्ये न केवलं दोषा एव, परमुत्तमा गुणा अपि सन्तीति ।]

जङ्गवहादुरस्य पितृव्यो माथवरसिंह इत्यत्र स्पष्टमुल्लिखितं वर्तते । नयनसिंहथापाः पुत्रो माथवरसिंहथापाः । अतस्तदुभ्रात्रीय-स्य जङ्गवहादुरस्यापि थापावंश्यत्वे न सन्देहावसरः ।

एवं सुप्रसिद्धो विद्वान् पं. अम्बिकाप्रसादो जङ्गवहादुरस्य पाँडेकुँवरथापावंशत्रयं दामोदर-बालनरसिंहपितृव्ययश्चोल्लिलेख परं जङ्गवहादुरः कुंवरवंश्यो बालनरसिंहपुत्रो नयनसिंहदौहित्र-श्चेति सार्वलौकिकत्वादत्र तत्प्रमाणप्रकाशनस्य नास्ति किञ्चि-दावश्यकम् ।

नेपालस्येतिहासस्य पाठ्यपुस्तकत्वेन स्थिते पुस्तकेऽप्येतादृशः सामान्यः सार्वलौकिकश्च प्रमाद इति महान् खेदविषयः । तत्राप्ये-तावति कालेऽपि त्रिः संस्करणेषु संजातेष्वपि प्रमादस्यास्य

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

संशोधनं न जातं वीक्ष्य महत्तरः खेदविषय इतीदं संशोधनं प्रकाश्यते ।

भोलानाथ-पौडेलः
घनवज्र- वज्राचार्यः
ज्ञानमणि--नेपालः

त्रिपुरेश्वरसमीपस्थे जङ्गबहादुरमूर्तिसनाथे शिलास्तम्भे समुत्कीर्णोऽभिलेखः । अयमभिलेखो नेपालीभाषायां वर्तते । तस्यैव भावस्य संस्कृतभाषायामनूक्तिरियम् ।

[क्रमागतः]

सिताङ्गनाशाय समुद्यतेन विद्रोहिवर्गस्य बलेन सार्धम् ।
विधाय युद्धं विपुलं तदानीं वश्यां स गोरक्षपुरीमकार्षीत् ।२०।
ततः स ताम्राननसार्वभौम-प्रधानसेनापतिना समेत्य ।
अयुद्ध विद्रोहमपाकरिष्णुश्चिराय विद्रोहिगणेन सार्धम् । २१॥
व्यजेष्ट शत्रूंस्तरसाऽपनीय विद्रोहिवश्यं लखनौपुरञ्च ।
पञ्चोत्तरान् विंशतिसंख्यकान् स एवं व्यतानीत् समरान् क्रमेण २२
महोपकारं सितदेहभर्तुः कृत्वेदमापत्प्रतिकारतोऽस्य ।
निजेन वीर्येण मनीषया च दृढं व्यधात् स प्रतिकारसन्धिम् २३

मयास्योपकृतं पूर्वमयं प्रतिकरिष्यति ।
इति यः क्रियते सन्धिः प्रतीकारः स उच्यते ॥
उपकारं करोम्यस्य ममाप्येष करिष्यति ।
अयं चापि प्रतीकारो रामसुग्रीवयोरिव । ९।११-१२ काम-
न्दकीयनीतिसारे ।

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

नेत्राद्रिनागावनि (१८७२) सम्मितेऽब्दे नेपालराष्ट्रं परिखण्डयन्ती
पाश्चात्यभूरांग्लनरेशवश्या बभूव तद्विक्रमकर्शिता या ॥२४॥
तस्याः क्षितेः कञ्चन भागमेकं चूरेमहीभृत्तलसन्निविष्टम् ।
नेपालराष्ट्रस्य विवृद्धयेऽसौ प्रत्यानयदांग्लनरेशराष्ट्रात् ।२५॥
साम्राज्यपा भारतसार्वभौमी सम्प्रेष्य पत्रं प्रकटय्य हार्दम् ।
आभ्यन्तरो मान्यवरो भवानित्युपाधिना यं समभूषयच्च ॥२६॥
स्वभर्तृपिण्डस्य हृदा स्मरन् स तस्याऽनुकूलं विदधच्च कृत्यम् ।
धर्माधिकारस्थितिबन्धनेनाऽन्वरञ्जयत् स्वाः पृतनाः प्रजाश्च ॥२७॥

स्तम्भाभिलेखस्य मूलरूपम्

लडाञ्जी गरि गोरखपुर फत्ये गरि वृटिस् सर्कारका कम्यांडर इनचिफसँग सोमेल भै लखनौ लडाञ्जी गरि लखनौ फत्ये गरि यस्तै रितले रैचिल्हरूसँग २५ लडाञ्जी गरि आफना अकल र ज्यामर्दिले वृटिस् सर्कारसँग दोस्ति बढाउदा ७२ सालमा वृटिस् सर्कार तर्फ गयाको नेपालका पश्चीम् तर्फको मुलुक वृटिस् सर्कारबाट श्रीनेपाल सर्कारमा सपुर्त गराई बेलायेतको कुईन् बादसाहबाट बजिरका नाउमाः जिःसिःवी भन्या इलकाय र तक्मा बलिता आउन्या अकल बुद्धि गर्न्या श्रीनेपाल सर्कारका निमक्को सोझो चिताई फौज रयेत्हरूलाई ऐन् बमोजिम् इन्साफ गरि राजि राखिन्या ।

[क्रमशः]

ज्ञानमणि-नेपालः

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

मोनदेवपौत्रस्य राज्ञो वसन्तदेवस्य शासनाभिलेखः

[वि. सं. ५७०]

काष्ठमण्डपे जैसीदेवलाभिधानमन्दिरं पूर्वेण एकं चतुरस्रं स्थलं वर्तते। तत्र पश्चिमाभिमुखस्यच्छत्रचण्डेश्वरस्य मूर्तिमाश्रितोत्तराभिमुखी शिला तिष्ठति। सा शिलैकोनविंशत्यङ्गुलाधिकहस्तत्रयदैर्घ्या त्रयोविंशत्यङ्गुलव्यायामा द्वादशाङ्गुलपिण्डाऽर्धवृत्तशीर्षा वर्तते। तस्यां शिलायामयमभिलेख उत्कीर्णो विद्यते। १९३७ मिते विक्रमाब्दे पं भगवानलालेनायमभिलेखः प्राकाशि। सोऽयमभिलेखः संशोधनपूर्वकं पुनः प्रकाश्यते।

शिलालेखः

१ ॐ स्वस्ति मोनगृहात्परमदैवतवप्पभ
२ ट्टारकमहाराजश्रीपादानुध्यातः श्रुतन
३ नदयादानदाक्षिण्यपुण्यप्रतापविकसितसि
४ तकीर्त्तिभट्टारकमहाराजश्रीवसन्त
५ देव[1]: कुशली ··· [2] र्ष्वधिकरणेषु धर्म्म
६ स्था (न) ····· णेकांश्च[3] कुश
७ (लमाभाष्य समाज्ञापयति) विदितमस्तु वो मया
८ ··· ··· ··· ····· (शु) लिङ्गुल
९ ····· कू थे र
१० ····· (क) रणाय

१ सेनः २ ष्य ३ णे०।श्च

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

११ ..... (भ) ट्टारक
१२ ..... शप्येत्ते षान्त्र
१३ —··· दि कार्येषु सद्धि
१४ ..... मयापि तेषां
१५ ··· ··· ··· ··· ···· ··· मोदित[1] :
१६ ....
१७ ··· (मस्य)त्पादोपजीविभिरि (यमाज्ञा सम्यगनु)
१८ (पालनीया) यश्चे मामाज्ञामुल्लंघ्य(न्यथा कुर्यात्कार)
१९ (ये) ह्यो तस्याहं दृढं मर्यादाभङ्गकारिणो न मर्षविष्या
२० (मी) ति[2] क्षमाज्ञापना संवत् ४३५ (आश्व)
२१ युजि शुक्लदिवा १ दूतकः सर्व्वदण्डना
२२ यक्ष महाप्रतिहाररक्षिगुप्तः इति ॥
२३ वाङ्मुखि च महीशीले व्यवहरतीति

१ (मो) चित २ इति

स्थानाभावादत्र शिलालेखस्यास्य संस्थानादिकमनुवादश्च न प्रकाशितम्। आगामिन्यङ्के प्रकाशयिष्यते।

मोलानाथ--पौड्रेलः
धनवज्र--वज्राचार्यः
ज्ञानमणि--नेपालः

सरस्वतीप्रेसमद्राचौद्रमासङ्कलीनेपालतो मुद्रितः।

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

स. पु. गो. द. नं ००३३

संस्कृतसन्देशसहायका ग्राहकाश्च

महानुभावाः

श्री कर्णेल डम्बरशमशेर थापा	५०।
श्री मा. गोपालपाण्डेय	४।
श्री मा. केदारनाथ शर्मा	४।
श्री ऐश्वर्यधर शर्मा	४।
श्री. प्रो. मङ्गलराज जोशी	४।
श्री. पं. वसन्तकुमार शर्मा	४।
श्री सरस्वती प्रेस	२।५०
श्री प्रो. पं. चूडानाथ शर्मा	२।

ॐ

जृम्भायन्तां नियमितगिरः पण्डिताः पिण्डिताङ्गाः
सञ्जायन्तां सुरगिरि पुरावेदिनो वेदिनस्ते।
दिव्यादर्शः सह परनृपैः सच्छविर्लिच्छवीनां,
सन्देशाख्यः प्रभवति यतो देशसन्देश एषः ॥१॥

योगी नरहरिनाथः

सूचना

[१] मूल्यादयः पत्रादयश्च इदानीं "पं. बुद्धिसागर पराजुली वीरपुस्तकालय घण्टाघर नेपाल" इति सङ्केतेन प्रेषणीयाः

[२] पत्रस्यास्य महोपयोगितां विचारयद्भिर्विद्वद्भिर्ग्राहकैश्च परिवर्द्धनाय मूल्यमुपयोगिनो लेखाश्च नियतसमये प्रेषणीयाः। स्वस्थानस्य परिचयोऽपि सुव्यक्तमुल्लेखनीयः।

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu